

Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen sekä nuorten tarvitsema tuki huostaanoton eri vaiheissa

Teresa Hautakangas

Ida Lepistö

Opinnäytetyö

huhtikuu 2009

Hyvinvointiyksikkö

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Tekijä(t) Hautakangas Teresa Lepistö Ida	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 55+3	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen sekä nuorten tarvitsema tuki huostaanoton eri vaiheissa		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Hintikka Timo Käppi Meeri		
Toimeksiantaja(t) Keski- Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Koske		
Tiivistelmä <p>Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää nuorten osallisuutta ja vaikuttamista sekä nuorten tarvitsemaa tukea huostaanoton eri vaiheissa. Tarkoituksena oli tuoda esiin nuorten omaa näkökulmaa.</p> <p>Opinnäytetyömme oli laadullinen tutkimus ja aineisto kerättiin teemahaastattelulla. Haastatellut nuoret olivat iältään 18–22-vuotiaita ja heidät oli huostaanotettu pääasiassa 12–15-vuotiaina.</p> <p>Tutkimuksen keskeisenä tuloksena oli se, että nuoret kokivat saaneensa riittämättömästi tukea huostaanoton eri vaiheissa. He toivoivat, että olisivat voineet osallistua enemmän heitä koskevaan päätöksentekoon. Tärkeimpänä tuen tarjoajana nuoret näkivät oman lähipiirinsä.</p> <p>Toivomme, että opinnäytetyöstämme tulee olemaan hyötyä sosiaalityöntekijöille ja ohjaajille eri lastensuojelulaitoksissa. Toivomme heidän ymmärtävän, miten tärkeää huostaanoton eri vaiheissa nuorten kuuleminen, mukaan ottaminen sekä tukeminen ovat nuorille itselleen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lastensuojelu, huostaanotto, nuoruus, nuorten osallisuus ja vaikuttaminen, nuoren tukeminen		
Muut tiedot		

Author(s) Hautakangas Teresa Lepistö Ida	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 55+3	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Youth's participation and affecting possibility and need of support during different phases of custody process.		
Degree Programme Degree Programme in Social Care		
Tutor(s) Hintikka Timo Käppi Meeri		
Assigned by		
Abstract Our research was about to find out young's participation, affection into matters and decisions concerning themselves and their need of support during different phases of custody process. The goal of the reseach was to present the point of view of the youngs. This thesis was a qualitative research and the used material was gathered by means of theme interviews. At the time of interview the youngs were aged 18 to 22 years and most of them were taken into custody at the age between 12 and 15. The most relevant result of the research was that the young found the amount of support during the custody process insufficient. They would have wanted to be able to participate more into the decision making in their matters. The youngs found as their most important support their family, friends and other people close to them. We hope that our report will become useful for social workers and coordinators in different child welfare offices. Our intention is to make them understand how important it is for youngs that they are heard, supported and allowed to participate into decision making.		
Keywords child protection, custody, youth, young's participation and affecting possibility, supporting the adolescent		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	7
2.1 Tutkimuksen lähtökohdat.....	7
2.2 Tutkimustehtävät.....	7
2.3 Tutkimusmenetelmä.....	8
2.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruu.....	10
2.5 Aineiston analyysi	12
2.6 Tutkimuksen luotettavuus	13
2.7 Aikaisempia tutkimuksia.....	14
3 NUORUUS IKÄVAIHEENA	16
3.1 Nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen riskit	17
3.2 Sosiaalinen pääoma	19
4 NUORTEN OSALLISUUS JA VAIKUTTAMINEN	21
4.1 Yleistä nuorten osallisuudesta	21
4.2 Osallisuus lapsen oikeuksien sopimuksessa	25
4.3 Osallisuus lastensuojelulaissa	26
5 YKSILÖ- JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU.....	28
5.1 Avohuollon tukitoimet.....	28
5.2 Huostaanotto	29
5.3 Sijaishuolto	31
5.4 Jälkihuolto.....	34
6 TUTKIMUSTULOKSET	35
6.1 Taustatiedot.....	35
6.2 Tilanne ennen huostaanottoa	35
6.3 Huostaanoton prosessointi	37
6.4 Sijoitusvaihe.....	39
6.5 Huostaanoton jälkeinen aika.....	42
6.6 Tuen tarve ja saanti	45

7 POHDINTA.....	47
7.1 Tutkimuksen tulosten ja luottavuuden tarkastelua	47
7.2 Tutkimuksen toteuttamisen pohdintaa	50
 LÄHTEET	 53

LIITTEET

Liite 1. Kirje nuorille

Liite 2. Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Viimeisimmän tilastotiedon mukaan Suomessa oli 10 207 huostaanotettua lasta, mutta huostaanotto koski kaiken kaikkiaan 11 105 lasta vuoden 2007 aikana. Suostumukseen perustuva tai tahdonvastainen huostaanotto kohdistui 9 953 lapseen vuoden aikana. Kiireellisesti huostaan otettiin kaikkiaan 1 992 lasta. Osa huostassa olleista nuorista siirtyi vuoden aikana jälkihuoltoon täytettyään 18 vuotta. (Lastensuojelu 2007.)

Opinnäytetyömme sai alkunsa Keski- Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen tarjoamasta aiheesta. Otimme aiheen vastaan keväällä 2008 ja aloimme käydä Kosken järjestämässä huostaanottoteemaryhmässä. Teemaryhmässä oli mukana Keski- Suomen alueen sosiaalityöntekijöitä ja ryhmän tarkoituksena oli pohtia uuden lastensuojelulain tuomia muutoksia esimerkiksi dokumentoinnissa sekä huostaanoton prosessissa. Tavoitteena oli myös tuottaa esitteitä huostaanotosta eri ikäryhmille; lapsille, nuorille sekä vanhemmille.

Kiinnostuimme aiheesta, koska tahtoimme molemmat tehdä opinnäytetyön nuoriin liittyvästä aiheesta. Olemme aikaisemminkin tehneet pienimuotoista tutkimustyötä yhdessä, joten myös työparin valinta oli helppoa. Opinnäytetyömme tavoitteena on laadullisen tutkimuksen ja teemahaastattelun avulla kartoittaa nuorten osallisuutta ja vaikuttamista sekä nuoren tarvitsemaa tukea huostaanottoprosessin eri vaiheissa.

Lasten osallisuus ja vaikuttaminen on noussut tärkeään ja näkyvään rooliin uuden lastensuojelulain myötä. Uudessa lastensuojelulaissa painotetaan lapsen ottamista mukaan päätöksentekoon. Lasten ja nuorten osallisuutta korostetaan myös muissa yhteyksissä lastensuojelun lisäksi. Jo muun muassa lapsen oikeuksien sopimuksessa, perustuslaissa sekä nuorisolaissa tuodaan esille lasten ja nuorten osallisuuden näkökulmaa.

Haastateltavat nuoret ovat iältään 18–22-vuotiaita ja heidät on huostaan otettu 13–15-vuotiaina. Haastateltavat nuoret saimme Nuorten erityispalveluiden (NEPA) sosiaalityöntekijän kautta. Tutkimuksessamme kuljetamme mukana

sekä vanhaa että uutta lastensuojelulakia, koska haastateltavat nuoret on huostaanotettu vanhan lain aikana. Uusi lastensuojelulaki on kuitenkin tärkeä näkökulma meidän työhömme, koska se on tuonut paljon uutta muun muassa lasten sekä nuorten osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Työssämme peilaamme asioita myös uuteen lastensuojelulakiin.

Tutkimuksia nuorten osallisuudesta ja vaikuttamisesta on tehty melko vähän. Toivomme, että tutkimuksemme voi tuoda uusia näkökulmia nuoren kohtaamiseen ja kuulemiseen. Mielestämme olisi hyvä, että sosiaalityöntekijät ja ohjaajat eri lastensuojelulaitoksissa ymmärtäisivät, kuinka tärkeää nuorelle on tulla kuulluksi sekä saada riittävästi tietoa ja tukea huostaanoton eri vaiheissa.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksemme sai alkunsa Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Koske) aihe-ehdotuksesta keväällä 2008. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on sosiaalialan osaamista vahvistava sekä kehittävä maakunnallinen organisaatio. Koske kehittää sosiaalialan käytännön harjoittelua, kerää ammattilaisilta ajatuksia ja ideoita kehittämistyön suuntaamiseen, tarjoaa mahdollisuuden erilaisille hankkeille ja uusien toimintamuotojen kokeiluille sekä järjestää seminaareja ajankohtaisista asioista ja työkokouksia eri ammattiryhmille. Koske tuottaa myös sosiaaliamiehen palveluja ja tarjoaa konsultaatiopalveluja sekä koordinoi sosiaalipäivystystä ja välittää täydennyskoulutustarpeita koulutuksien järjestäjille. Kosken toiminta-alueita ovat varhaiskasvatus, lastensuojelu, vammaistyö, tietoteknologia, päihdetyö, aikuissosiaalityö, vanhustyö sekä koulutusyhteistyö.

Osallistuimme keväällä 2008 Kosken järjestämään huostaanottoteemaryhmään. Teemaryhmän tarkoituksena oli tuottaa huostaanotto prosessista kertovaa materiaalia sosiaalityöntekijöiden käyttöön. Teemaryhmä jaettiin kolmeen alaryhmään, jotka olivat materiaalityöryhmä, prosessityöryhmä ja dokumentointityöryhmä. Me kuuluimme materiaalityöryhmään, jonka tarkoituksena oli tuottaa esitteitä lapsille, nuorille ja vanhemmille. Emme kuitenkaan kokeneet hyötyvämmä työryhmästä, minkä takia emme jatkaneet työryhmässä työskentelyä kevään jälkeen. Opinnäytetyön aiheen päätimme hyödyntää joka tapauksessa sekä samalla lupauduimme raportoimaan tutkimuksen tuloksista Koskelle.

2.2 Tutkimustehtävät

Tutkimuksemme tarkoituksena on **selvittää nuoren osallisuutta, vaikuttamista sekä nuoren tarvitsemaa tukea huostaanoton eri vaiheissa**. Jaamme lastensuojeluprosessin neljään eri vaiheeseen. Vaiheita ovat nuoren ja hänen perheensä tilanne ennen huostaanottoa, huostaanoton prosessointi,

sijoitusvaihe sekä huostaanoton jälkeinen aika. Lisäksi selvitämme nuorten kokemuksia tuen tarpeesta heidän omasta näkökulmastaan. Huostaanoton prosessoinnilla tarkoitamme tässä nuoren kokemuksia huostaanoton tultua ilmi.

Tutkimustehtävämme on näiden neljän vaiheen kautta saada tietoa nuorten kokemuksista ja näkökulmista omista huostaanoton vaiheistaan. Ensimmäisenä haluamme selvittää nuorten kokemuksia avohuollon tukitoimista sekä nuorten ja heidän perheidensä tilanteesta ennen huostaanottoa. Huostaanoton prosessoinnin vaiheesta tiedustelemme, miten nuoret kokivat tullessa kuuluksi huostaanoton alkuvaiheessa. Tärkeää on myös tuoda esiin se, tunsivatko nuoret saaneensa riittävästi tietoa siitä, mitä huostaanotto juuri heidän kohdallaan tarkoittaa. Kolmannessa, eli nuorten sijoitusvaiheessa, tiedustelemme nuorten omia mahdollisuuksia vaikuttaa sijaishuoltopaikkansa valintaan. Tutkimme myös sitä, millaiset olivat nuorten suhteet läheisverkostoihinsa sijoitusvaiheessa. Viimeisessä vaiheessa haluamme tietää nuorten omia näkemyksiä siitä, miten huostaanotto on vaikuttanut heidän elämäänsä. Edellä mainittujen vaiheiden lisäksi selvitämme, minkälaista tukea nuoret kokivat tarvitsevansa näissä neljässä eri vaiheessa.

2.3 Tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen sekä kohteen mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen. Valitsimme kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, koska halusimme lähestyä aihettamme mahdollisimman ihmisläheisesti. Laadullinen tutkimus sopii tarkoitukseemme hyvin myös sen takia, että haluamme tehdä työmme tietystä kohderyhmästä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohderyhmä valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. Kaikkia tutkimustapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja tulkitaan aineistoa sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 160–165).

Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan ihmisten käyttäytymistä heidän omasta näkökulmastaan. Tavoitteena on ihmisten käyttäytymisen ymmärtäminen, heidän omien tulkintojensa ja tutkittavalle ilmiölle antamiensa merkitysten hahmottaminen. Tulokset ovat tiivistä kuvausta tutkittavasta ilmiöstä ja tuloksia ei pyritä ensisijaisesti esittämään numeraalisesti. (Pyörälä 2002.)

Hirsjärven ym. (1997, 150–155) mukaan tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kootaan luonnollisissa todellisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan ihmistä tiedonkeruun instrumenttina. Laadullinen tutkimus tapahtuu aina elämismailmassa, joten tutkija on osa tutkimaansa merkitysyhteyttä. Tutkimuksen lähtökohdat nousevat erityisen tärkeiksi silloin, kun sekä tutkijana että tutkittavana on ihminen. (Varto 1992, 23–27.)

Laadullisessa tutkimuksessa yleisempiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, havainnointi, kysely sekä erilaisiin dokumentteihin, kuten elämänker-toihin, perustuva tieto. Menetelmiä voi käyttää yksittäin, eri tavoin yhdisteltynä sekä rinnakkain. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73–79). Me valitsimme tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun.

Teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan yhdessä haastateltavan kanssa. Haastatteluaihepiirit eli teema-alueet on etukäteen määriteltä. Käsiteltävillä kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa eikä järjestystä, vaan haastattelijan varmistaa, että kaikki teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi. On tärkeää, että haastateltava nähdään subjektina tutkimustilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35, 47–48; Eskola & Suoranta 1998, 87.) Teemahaastattelu sopii aineistonkeruumenetelmäksi opinnäytetyöhömme, koska sen avulla voidaan tutkia vaikeita ja arkoja asioita. Meille teemahaastattelu sopii siksi, että tutkimme nuorten omia näkökulmia ja aiheena on heille usein vaikeita ja kipeitä asioita. Teemahaastattelun avulla pystymme luomaan luottamuksellisen ja avoimen ilmapiirin, jolloin nuoren on helppo avautua ja kertoa hänen elämässään tapahtuneista asioista. Teemahaastattelu on meille hyvä valinta myös siksi, että meillä on valmiit teemat, joihin haluamme nuorilta vastauksia.

Eskolan ja Suorannan (1998, 86–87) mukaan haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Joustavuutensa vuoksi haastattelu sopii erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa oleminen haastateltavan kanssa luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa haastattelutilanteessa. Ei- kielelliset sanomat, kuten eleet, ilmeet, äänensävy sekä katseet, auttavat ymmärtämään vastauksia ja merkityksiä. Teemahaastattelun lähtökohtia ovat kysymysten teemoittelu, haastattelun eteneminen haastateltavien ehdoilla, keskustelunomaisuus, vuorovaikutuksellisuus sekä joustavuus. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34–35.)

Haastattelija on tärkeässä asemassa teemahaastattelua tehdessä. Hän on aina osallisena haastattelutilanteessa ja vaikuttaa kerätyn aineiston laatuun. Hän huolehtii haastattelutilanteen luontevuudesta ja ohjaa haastattelutilannetta. Hyvä haastattelija on aihepiirin tunteva, selkeä, sosiaalisesti sopeutuva, avoin, velvollisuudentuntoinen ja luottamusta herättävä. (Hirsjärvi ym. 1997, 194–197)

Haastattelussa on myös huonoja puolia ja asioita, joiden takia haastattelu ei välttämättä onnistu. Haastattelijalta vaaditaan oikeaa asennetta ja motivaatiota tutkimusta kohtaan sekä taitoa ja kokemusta. Aloittelijan virheet sekä haastattelijan ahdistuneisuus ja jännittäminen voivat olla syynä haastattelun epäonnistumiseen. Haastattelun luotettavuus saattaa heikentyä myös haastateltavasta johtuvista syistä. Hän voi esimerkiksi olla taipuvainen antamaan sosiaalisesti suotavia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34–37.)

2.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruu

Tarkoituksenamme oli haastatella nuoria, jotka ovat huostaanotettu 12–15-vuotiaina ja jotka ovat nyt iältään 18–22-vuotiaita. Päätimme kuitenkin, että tarvittaessa ikärajoista voi jonkin verran joustaa, emme kuitenkaan joutuneet joustamaan. Haastateltavien tuli olla jo jälkihuollon piirissä, jotta heillä olisi kypsempi suhtautuminen huostaanottoon. Tavoitteenamme oli saada haastateltaviksi kahdeksan nuorta. Saimme kokoon yhteensä kuusi innostunutta nuorta, jotka haastattelimme.

Ennen kuin aloitimme varsinaisen tutkimuksen työstämisen, meidän oli saatava tutkimuslupa Jyväskylän kaupungilta sekä tehtävä yhteistyösopimus Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa. Tutkimusluvan saimme ke- säkuussa 2008, minkä jälkeen tarkoituksenamme oli aloittaa haastattelujen tekeminen. Aluksi yritimme saada haastateltavia Jyväskylän kaupungin sosiaalityöntekijöiden kautta, mikä ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Tämän jälkeen olimme yhteydessä Jyväskylän kaupungin nuorten erityispalveluihin (Nepa). Nepalta otettiin meihin yhteyttä vasta syyskuun alussa, minkä jälkeen sol- mimme yhteistyösopimuksen ja aloimme saada haastateltavia heidän kaut- taan. Jyväskylän kaupungin nuorten erityispalvelut on avohuollon palveluyk- sikkö. Nuorten erityispalveluiden tehtävänä on vastata muun muassa lastensuojelun jälkihuollosta, nuorten päihde- ja huumetyöstä, ehkäisevästä päihdetyöstä, nuorten rikosasioista sekä sijaishuollon tuesta ja seurannasta. Nepan toiminta koostuu sekä ehkäisevästä ja palveluihin ohjaavasta työsken- telystä että hyvin tiiviistä ja pitkäkestoisesta asiakassuhdetyöstä. (Jyväskylän kaupunki.)

Kirjoitimme nuorille saatekirjeen, jossa kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta ja toteuttamistavasta. Kirjeet nuorille välitti Nepan sosiaalityöntekijät, joiden kanssa nuoret saivat soittaa meille ja sopia haastatteluajan. Sovimme yhteen- sä yhdeksän haastattelua, joista kolme peruuntui viime hetkellä. Nuorten eri- tyispalveluilta saimme viisi haastateltavaa ja yhden harjoittelumme kautta Keski-Suomen ensi- ja turvakodilta.

Päätimme suorittaa haastattelut siten, että paikalla oli vain yksi haastattelija ja haastateltava. Tämä oli paras vaihtoehto aikataulullisesti sekä haastateltavaa ajatellen, kaksi haastattelijaa olisi voinut luoda epätasa-arvoisen ilmapiirin. Haastattelut suoritimme marras- joulukuussa useassa eri paikassa, ammatti- korkeakoulullamme, kotonamme sekä ensi- ja turvakodilla. Haastattelut olivat kestoltaan hyvin erimittaisia, vaihdellen puolesta tunnista tuntiin. Osa haasta- teltavista kertoi asioistaan avoimesti ja runsassanaanaisesti, toisilta joutui kyse- lemän enemmän saadakseen vastauksia. Jotkut nuoret jännittivät haastattelu- tilannetta jonkin verran ja heidän kanssaan vastausten saaminen oli hieman hankalampaa. Haastattelutilanteet sujuivat kuitenkin pääasiassa hyvin. Nau- hoitimme ensimmäisen haastattelun koulun kasettinauhurilla, minkä jälkeen

päätimme ostaa omilla rahoillamme digitaalisen nauhurin, että haastattelut tulisivat varmemmin tallennetuiksi ja olisivat helpommin litteroitavissa. Haastattelut suhtautuivat nauhuriin hyvin eikä se tuottanut ongelmia haastattelutilanteessa. Osa haastateltavista eksyi aiheesta, vaikka meillä oli käytössä haastattelurunko sekä tarkentavia lisäkysymyksiä. Vaikka nämä asiat eivät ole olennaisia tutkimuksemme kannalta, niillä on tärkeä merkitys kokonaiskuvan saamiseksi nuoresta.

2.5 Aineiston analyysi

Tutkimuksemme käytämme analyysitapana teemoittelua. Teemoittelun avulla aineistosta voi nostaa esille tutkimusongelmaa aukaisevia teemoja. Tällä tavalla on mahdollista vertailla teemojen esiintymistä aineistossa. Litteroidusta aineistosta on pyrittävä löytämään tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Teemoittelu tarvitsee onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka näkyy tutkimustyössä niiden lomittumisena toisiinsa. (Eskola & Suoranta 1998, 175–182.) Teemoittelun lisäksi luimme aineistoa kriittisesti tarkastellen, aineistolähtöisesti. Pyrimme löytämään tärkeitä asioita myös asettamiemme teemojen ulkopuolelta.

Nauhoitimme kaikki haastattelumme nauhurilla, minkä jälkeen litteroimme haastattelut kirjalliseen muotoon. Litteroimme aineisto sanasta sanaan, mutta esimerkiksi huokauksia ja taukoja emme kokeneet tarpeelliseksi merkitä. Haastattelun aikana teimme myös omia muistiinpanoja, joihin palasimme litteroinnin jälkeen. Omat muistiinpanot toimivat tukena ja varmistuksena, jos haastattelussa ilmenee jotain teknisiä ongelmia. Tämän jälkeen tutustuimme keräämäämme aineistoon. Kävimme läpi litteroituja haastatteluja haastattelurungon alaotsikoiden mukaisesti, minkä tarkoituksena oli löytää vastausten olennainen ja tutkimuksemme kannalta hyödyllinen sisältö. Tutkimuksemme tarkoituksena on tuoda esiin nuorten näkökulmaa ja tämän vuoksi käytämme myös suoria lainauksia nuorten haastatteluista.

2.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksenteossa täytyy voida puhua laadun tarkkailusta. Silloin kun kyseessä on haastattelu, tulisi laatua tarkkailla esimerkiksi tutkimuksen edustavuuden tarkistamisella ja tutkijan vaikutuksella tutkimustilanteeseen. Reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta, sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Jos kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tulosta pitää reliaabelina. Toinen tutkimukseen liittyvä käsite on validiteetti eli pätevyys. Validiteetti tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Esimerkiksi kysymyksiin saadaan vastaukset, mutta vastaajat ovat saattaneet käsittää kysymykset toisin kuin tutkija on ajatellut. Kaiken tutkimuksen luotettavuutta tulisi jollain tapaa arvioida, vaikka mainittuja termejä ei haluttaisikaan käyttää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 216–217)

Tutkimuksen validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen pätevyteen. Sisäinen pätevyys osoittaa tutkijan tieteellisen otteen sekä tieteenalansa hallinnan voimakkuutta. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa tulkintojen, johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Ulkoinen pätevyys on yhteydessä enemmän tutkijaan kuin tutkittavien käyttäytymiseen. Tutkimushavainto on ulkoisesti validi silloin, kun se kuvaa tutkimuskohteen täsmälleen sellaisena kuin se on. (Eskola & Suoranta 2001, 213.)

Tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen vaikuttaa se, että anoimme tutkimusluvan Jyväskylän kaupungilta. Meillä ei ollut nuorten yhteystietoja, puhelinnumeroa lukuun ottamatta. Osa nuorista soitti meille Nepan toimistosta, ja osalle soitimme sosiaalityöntekijän meille antamiin numeroihin. Tällä tavoin haastateltaville turvattiin anonymiteetti eli heidän yhteystietonsa eivät tule missään vaiheessa julki eikä heitä pysty tunnistamaan tästä tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Haastateltaville kerrottiin, mihin tarkoitukseen tutkimusaineistoa käytetään.

2.7 Aikaisempia tutkimuksia

Aikaisempia tutkimuksia nuorten osallisuudesta ja vaikuttamisesta on tehty jonkin verran. Suuri osa aikaisemmista tutkimuksista koskee lähinnä sijaisperheessä olleita lapsia ja nuoria. Meidän tutkimuksemme nuoret tulevat monista erilaisista sijoituspaikoista. Stakesin tutkimus, ”Hyvä huostaanotto?”, (Laakso & Saikku 1998) käsittelee huostaanotettujen nuorten, pakkohuostaanotettujen vanhempien sekä viranomaisten kokemuksia ja näkemyksiä huostaanotosta. Kyseessä on kolmen asiantuntijaosapuolen mielipidehaastattelu: millaista kritiikkiä ja millaisia ehdotuksia he esittävät hyvästä huostaanotosta. Tutkimuksen mukaan nuoret kokivat, että he eivät saaneet riittävästi tietoa huostaanoton virallisesta merkityksestä ja sen oikeudellisista seuraamuksista. Tämän vuoksi nuoret olivat epävarmoja siitä, oliko heidät huostaanotettu vai ei. Tulosten mukaan nuorten kuulemiseen ennen huostaanottopäätöstä sisältyy monia ristiriitaisia ja ongelmallisia kysymyksiä.

Riikka Kannianen opinnäytetyö ”Itsenäistymisvaiheessa olevan nuoren tarvitsema tuki sijaisperheessä lähdettäessä” (2001) tuo esille nuorten kokemuksia heidän tarvitsemastaan tuesta ja siitä, mikä on heidän mielestään tarpeellista tukea ja mikä ei. Työn tarkoituksena on myös viedä nuorten mielipiteitä sijaisvanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville työntekijöille. Tutkimuksen mukaan nuoret olivat kokeneet saaneensa sijaisperheessä tukea ja he toivat esille sijaisperheen tärkeyden tuen antajana. Mikään tukimuoto ei tutkimuksessa noussut hallitsevaksi, vaan nuoret olivat saaneet ja tarvinneet monia erilaisia tuen muotoja. Tuloksissa tuli ilmi myös se, että nuoret olivat kokeneet sosiaalityöntekijän tuen hyvin vähäiseksi tai sitä ei ollut nuorten mielestä ollenkaan.

Hanna- Mari Mäkelä Jyväskylän ammattikorkeakoulusta on tehnyt opinnäytetyön ”Kasvatus sekä nuorten osallisuus ja vaikuttaminen Järvelän perhekodissa” (2003). Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa perhekodin kasvatustavoitteita sekä menetelmiä, nuorten osallistumista ja vaikuttamismahdollisuuksia perhekodissa. Tarkoituksena oli selvittää eroavatko aikuisten ja nuorten näkemykset osallisuudesta ja vaikuttamisesta. Tutki-

muksessa selvisi, että aikuisten sekä nuorten mielipiteet nuorten osallistumisesta perhekodin arjen tehtäviin olivat samansuuntaiset. Kummankin vastajaryhmän mielipide oli, että nuoret tulisi ottaa paremmin mukaan laadittaessa sääntöjä sekä sovittaessa arjen tehtävistä.

Sanna Utriainen on tehnyt opinnäytetyön koskien nuorten kokemuksia sijaisperheessä kasvamisesta (2006). Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin nuorten kokemuksia sijoitusprosessista ja elämästä sijaislapsena. Opinnäytetyössä selvitettiin myös nuorten sosiaalisia suhteita sijoituksen aikana ja sen jälkeen sekä pyrittiin löytämään piirteitä hyvään sijoitukseen. Tutkimuksessa selvisi, että suurin osa nuorista oli saanut tietoa sijoituksensa syihin sekä olivat saaneet tutustua sijaisperheen vanhempiin etukäteen. Kaikki nuoret myös muistivat yhteistyön sosiaalityöntekijän kanssa ja pitivät tärkeänä, että heiltä kyseltiin kuulumisia. He kokivat sosiaalityöntekijän käynnit pääasiassa positii-visesti, vaikka tapaamisten tarkoitus oli jäänyt monelle epäselväksi. Tutkimuksen nuoret olivat myös sitä mieltä, että sijoittaminen sijaisperheeseen oli ollut heidän kohdallaan oikea ratkaisu. Sen ansiosta he ovat selviytyneet lapsuutensa kokemuksista.

3 NUORUUS IKÄVAIHEENA

Nuoruus on kehitysvaihe, jolloin lapsi kehittyy fyysisiltä, psyykkisiltä ja sosiaalisilta ominaisuuksiltaan kohti aikuisuutta. Ihmisen elämässä nuoruutena pidetään 12. ja 22. ikävuoden välistä ajanjaksoa. Nuoruus jaetaan varhais-, keski- ja myöhäisnuoruuteen. Nuoruuden aikana ihmisen keho kasvaa ja seksuaalisuus kehittyy. Nuori etäännyttää vanhemmistaan ja kaverit tulevat hänelle lähemmäksi, myös nuoren vastuu ja itsenäisyys lisääntyvät. Muutosten mukaisesti nuoren tulee muokata omaa minäkäsitystään. Minäkäsityksen kehittyminen voi näkyä nuorella oman itsensä pohdiskeluna ja erilaisina kokeiluina. Nuorelle rakentuu vähitellen yksilöllinen identiteetti. (Anttila ym. 2005, 126.)

Varhaisnuoruudessa fyysinen kehittyminen on huomattavaa. Muutoksia tapahtuu kehon koossa ja rakenteessa, aivojen toiminnassa sekä motorisissa kyvyissä. Fyysiset muutokset ovat pääosin perimän määräämää kehitystä, eikä nuori voi sitä kovin paljon itse säädellä. Ympäristössä mahdollisesti tapahtuvat suuret muutokset voivat kuitenkin hidastaa tai nopeuttaa nuoren kehitystä. (Anttila ym. 2005, 127.)

Nuoren hyvinvointiin vaikuttaa suuresti nuoren ja hänen vanhempiansa suhteen laatu. Nuori tarvitsee vanhempiaan monissa asioissa, vaikka hän saattaa vaikuttaa siltä, ettei hän yksityisyyden ja etäisyyden tunteissaan kaipaisi vanhempiaan ollenkaan. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 181–182.) Rönkä ym. (2002) mukaan nuoret odottavat vanhemmiltaan perushuollon antamista sekä ohjausta, tukea ja neuvoja. Nuorille on tärkeää myös yhdessäolo kotona esimerkiksi ruokailun ja keskustelun merkeissä. Tutkimuksessa osoitetaan, että nuoret arvostavat sitä, että vanhemmat ovat saatavilla, vaikka nuori olisikin omissa oloissaan. Nuoren välit vanhempiin ja kodin ilmapiiri vaikuttavat siihen, kuinka nuori suhtautuu vanhempiinsa sekä heidän antamiinsa ohjeisiin ja ajatuksiin. Vanhemmille ja nuorelle itselleen on haasteellista saada tasapainoon nuoren ja aikuisen välinen yhteys ja erillisuus.

Murrosiässä nuoren tunteet vanhempiaan kohtaan muuttuvat ristiriitaisemmiksi ja samalla emotionaalinen suhde vanhempiin muuttuu. Aikuiset saattavat tuntua nuorista vanhanaikaisilta kaikkine ajatuksineen ja mielipiteineen. Vanhempien ja nuoren väliset riidat liittyvät usein kysymyksiin rajoista ja vapauksista. Nuorten menot, meikkaaminen, kotiintuloajat sekä päihteidenkäyttö voi aiheuttaa ristiriitoja. Murrosikäinen voi kokea, että aikuiset eivät ymmärrä häntä, ja näin ystävien merkitys kokemusten jakajina korostuu. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 181–182.)

3.1 Nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen riskit

Nuoruus on mahdollisuuksien aikaa, mutta nuoruus tuo tullessaan myös haasteita, ja haavoittuvuutta (Nurmi ym. 2006, 150). Murrosikä on sekavampi kuin mikään muu ihmisen kehitysvaihe, sillä nuoren persoonallisuus hajoaa tilapäisesti. Identiteettikriisi merkitsee nuoren elämässä tunteiden kuohuntaa, koska nuori ei kykene laittamaan järjestykseen vaikeita asioita. Nuoren aivoissa, käyttäytymisessä ja tunteissa on todellinen kaaos, jonka kanssa nuoren on vain elettävä ja tultava toimeen. Tunteenpurkaukset ovat nuorelle arkipäivää ja murrosiän myrskyissä oleva nuori sekoittaaakin tunteen ja järjen jatkuvasti. Nuorelle on tyypillistä myös se, että monissa kokeilutilanteissa ammutaan pahasti yli, kuten esimerkiksi alkoholia nautittaessa. Kokeilut ovat myös kapiointia aikuisia vastaan, mutta niitä ei pidä tulkita niin, että nuori haluaisi katkaista siteensä kotiin. Nuori haluaa löytää oman itsensä, mutta hän ei halua kuitenkaan kokonaan irrottautua vanhemmistaan. (Kemppinen 2000, 142–144.) Nuoruus ikävaiheena saattaa jo itsessään olla niin voimakas kriisi, että nuori itse sekä hänen läheisensä joutuvat usein miettimään, onko käyttäytyminen enää normaalia (Aaltonen 1999, 278).

Nuoruusiän kehitys vaatii runsaasti voimavaroja ja jos nuorella on häiriöitä jollakin kehityksen alueella, se vaikuttaa se nuoren elämään kokonaisvaltaisesti. (Aaltonen 1999, 14–16.) Murrosiässä osalle nuorista kasautuu ongelmia, jotka näkyvät joko ulkoisena häiriökäyttäytymisenä tai henkisenä pahoinvointina. Joidenkin kohdalla ongelmat häviävät aikuisiässä, kun taas toisten kohdalla ne kasautuvat ongelmavyöhydyiksi. Nuorten tunneperäisiä häiriöitä kutsutaan

useasti sisäänpäin suuntautuviksi ongelmiksi. Kaksi tavallisinta mielenterveyden ongelmaa nuorilla ovat masennus ja ahdistuneisuus. Ulkosuuntautunut ongelmakäyttäytyminen taas pitää sisällään nuorten käytöshäiriöt, aggressiivisuuden ja rikollisuuden, jotka kulkevat usein käsi kädessä. (Nurmi ym. 2006, 150–152.)

Nuorten häiriökäyttäytymiseen voi olla useita eri syitä. Häiriökäyttäytyminen voi johtua esimerkiksi liian vapaasta kasvatuksesta, jossa nuorelle ei aseteta rajoja, vanhempien työkiireistä, perusperheen hajoamisesta, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmista tai työttömyydestä ja yleisestä turvattomuudesta. Häiriökäyttäytyminen voi johtua myös yhteiskunnallisista syistä, kuten liberaalisesta huume politiikasta, hyvinvointivaltion alasajamisesta tai yhteisöllisyyden vähenemisestä. (Kemppinen 2000, 89–90.) Nuoren ja vanhempien väliset konfliktit ja niiden määrä ovat yhteydessä nuoren ongelmakäyttäytymiseen (Nurmi ym. 2006, 146.)

Nuorten myöhempiä käytöshäiriöitä ja rikollisuutta ennakoivat heikko ja vaihteleva kurinpito, vanhempien ohjaus sekä ankarien rangaistusten käyttö. Lisäksi autoritatiivinen kasvatusta lisää nuorten taipumusta rikollisuuteen. Kasvatustapojen lisäksi käytöshäiriöitä ja rikollisuutta lisäävät perheeseen liittyvät konfliktit, erityisesti perheväkivalta, vanhempien avioero ja yksinhuoltajuus. Avioerotilanteissa rakentava vanhemmuus voi kuitenkin suojata lasta, esimerkiksi äidin emotionaalinen lämpimyys on yksi tällainen tekijä. Ikätoveriryhmällä on myös keskeinen vaikutus nuorten ongelmakäyttäytymisen esiintymiseen. Rikollisuuteen taipuvat ja käytöshäiriöiset nuoret viettävät usein aikaansa samankaltaisten nuorten kanssa. Toisaalta taas ikätoveriryhmän epäsosiaalisuus lisää nuorten rikollisuutta. (Nurmi ym. 2006, 152–153.)

Varhain aloitettua päihteiden käyttöä selittää päihteiden käyttö perheessä ja muu erilainen ongelmakäyttäytyminen. Perinnölliset tekijät selittävät osittain perheessä tapahtuvan alkoholinkäytön vaikutusta. Perhevuorovaikutus ja vanhemmuus ovat vahvasti yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Nuorten päihteiden käyttöä lisäävät myös nuorten kokema stressi sekä ikätoveriryhmät ja ystävät. (Nurmi ym. 2006, 154–155.)

Vanhempia ja auktoriteetteja kohtaan nuori protestoi, mutta tärkeiksi murrosikäiselle nousevat omat ikätoverit, joihin nuori solmii uusia ystävyysuhteita. Ikätovereiden lisäksi murrosikäiselle tärkeä samaistumisen kohde ovat kaikenlaiset idolit. Idolit edustavat usein realiteeteista irti olevaa haluttua todellisuutta. (Kempainen 2000, 142–143.)

3.2 Sosiaalinen pääoma

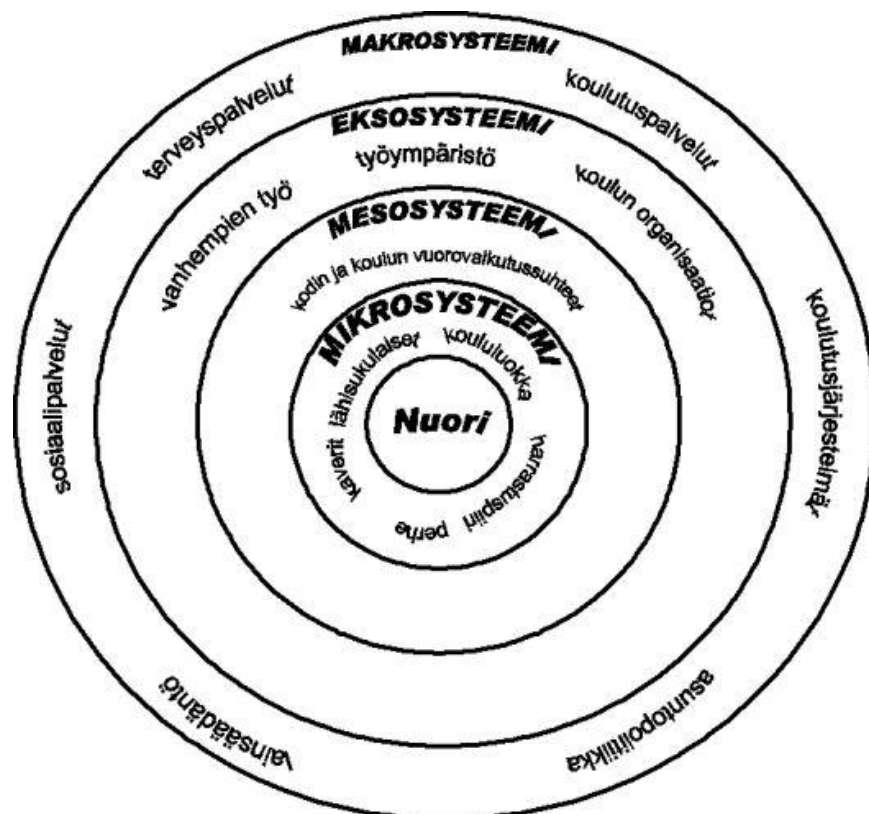
Sosiaalisella pääomalla viitataan sosiaalisen rakenteen yhteisöllisiin piirteisiin, kuten osallistumiseen, verkostoihin sekä luottamukseen. Edellä mainitut helpottavat ihmisten välistä kanssakäymistä, tehostavat yksilön ja yhteisön tavoitteiden toteutumista ja taloudellista toimintaa. Sosiaalisen pääoman käsite yhdistää eri tieteitä. (Sosiaalinen pääoma 2006.)

Lasten ja nuorten elämässä sosiaalinen pääoma näyttää vaikuttavan laajasti heidän hyvinvointiinsa. Sosiaalinen pääoma voi ehkäistä tai vähentää erilaisia lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta haitallisia ilmiöitä, kuten esimerkiksi nuorisotyöttömyyttä, mielialaongelmia tai koulukeskeytyksiä. Pääsääntöisesti sosiaalisen pääoman vaikutuksia pidetään lapsille ja nuorille myönteisinä. Sosiaalinen pääoma vaikuttaa myönteisesti myös lasten ja nuorten terveyteen, kasvuun ja kehitykseen. Asuinalueelle paikantuvan sosiaalisen pääoman on katsottu erityisesti vähentävän lasten ja nuorten mielenterveysongelmia sekä parantavan elämänlaatua omaksumalla terveelliset elämäntavat. Nuorten omaehtoiset yhteisöt voivat lisätä terveydellisesti haitallista käyttäytymistä, mutta myös ehkäistä riskikäyttäytymistä vertaisverkostoista nousevan informaalien oppimisen kautta. Sosiaalinen pääoma vaikuttaa suotuisasti lasten ja nuorten kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Sosiaalinen pääoma perheessä voi vähentää negatiivisten elämäntapahtumien lapsiin ja nuoriin kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia. Lapsuus- ja nuoruusiän sosiaalinen pääoma voi myös ehkäistä nuorten työttömyyttä, vähentää nuorten syrjäytymisriskiä sekä edistää aikuisiän yhteiskunnallista osallisuutta. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 237–239.)

Lapsille ja nuorille kaikki sosiaaliset suhteet ja verkostot ovat merkityksellisiä riippumatta niiden vaikutuksista. Sosiaalinen pääoma voidaan kuitenkin nähdä voimavarana, joka edistää yhteisöstä osallisten lasten ja nuorten hyvinvointia, erityisesti lasten ja nuorten omasta näkökulmasta. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 246–247.)

Nuorten hyvinvointia voidaan tarkastella monella eri tasolla. Nuoren kehityshaasteisiin vaikuttaa nuoren omien odotusten, tavoitteiden ja toiveiden lisäksi myös ympäristö. Nuori ei ole ympäristössään pelkkä kohde, vaan hän myös vaikuttaa käyttäytymisellään ympäristöön. Nuoren suhde ympäristöön on vastavuoroinen, myös verkoston eri osat vaikuttavat vastavuoroisesti toisiinsa. Sosiaalinen verkosto muodostaa systeemin, jossa ovat mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemit. (Aaltonen ym. 1999, 20–21.)

Kuvio 1. Nuoren elinympäristön tasojen kuvaus (Aaltonen ym. 1999, 23)

4 NUORTEN OSALLISUUS JA VAIKUTTAMINEN

4.1 Yleistä nuorten osallisuudesta

Osallisuus, laajasti ymmärrettynä, on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuuden rakentuminen edellyttää yhteisöltä jäsentensä huomioon ottamista ja jäseniltä se edellyttää aktiivista mukaan tulemistä. Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta mietittynä osallisuudessa on kyse lapsikansalaisten ja aikuisten julkisen vallan yhteisöjen välisistä suhteista ja erityisesti lasten omista mahdollisuuksista vaikuttaa näiden yhteisöjen toimintaan. Vastavuoroisuus on tässä olennaista, sillä vaikuttaminen ei ole mahdollista, jos lapsi ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn eikä saa niistä tietoa. Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa lasta itseä koskevista asioista ja mahdollisuuksista vaikuttaa niihin kertomalla oman mielipiteensä niistä. (Oranen 2008, 9.)

Osallistuminen ja aktiivinen kansalaisuus tarkoittavat arjen valintojen tekoa ja mahdollisuutta vaikuttaa heitä itseään koskeviin päätöksiin. Osallistuminen ei tarkoita pelkästään esimerkiksi järjestettyä toimintaa tai harrastusmahdollisuuksia, vaan lapsen ja nuoren oikeutta tulla kuulluksi ikävaiheen mahdollistamalla tavalla. Lapset ja nuoret tulee nähdä aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat itse omaan elämäänsä. Tämän päämäärän saavuttamiseksi tarvitaan lisää toiminnallisia menetelmiä ja jo löydettyjen toimintatapojen aktiivista hyödyntämistä, jotta lapset ja nuoret saavat roolin yhteiskunnan aktiivisina toimijoina itseään koskevissa asioissa. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007–2011.)

Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävässä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Kyse on yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä. Osallistumisen kautta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Lastensuojelun käsikirja 2007.)

Osallisuutta on kuvattu usein porrastetun tai tiikapuumalleilla. Yksinkertaisesti mallit voisi esittää siten, että alemmilla portailla lapsella on vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa. Mitä korkeammalle lapsi portaikossa kiipeää, sitä enemmän valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia hänellä on. Lasten ja nuorten asiaa tarkastellaan myös suhteessa aikuisiin sekä aikuisten käyttämään valtaan. Mitä enemmän lapset ja nuoret voivat olla osallisina ja vaikuttavat päätöksiin, sitä enemmän heidän ajatellaan olevan osallisia toiminnassa, jota päätökset koskevat. (Oranen 2008, 9-10.)

Oranen (2008, 9) käsittelee teoksessa "Mitä mieltä? Mitä mieltä!" Shierin (2001) kehittämää porrasmallia, jossa tarkastellaan aikuisten valmiuksia, mahdollisuuksia ja velvoitteita suhteessa lasten osallisuuteen. Shier esittää mallissaan viisi porrasta. Tässäkin mallissa alimmalla portaalla on osallisuuden pienin aste ja ylimmällä suurin. Ensimmäinen porrastusaste on lasten kuuleminen, toinen aste lapsen tukeminen mielipiteiden ilmaisemisessa, kolmas lapsen näkemysten huomioonottaminen, neljäs porrastusaste on lapsen mukaan ottaminen päätöksentekoon. Viidennellä, korkeimmalla portaalla, lapsen kanssa jaetaan valtaa sekä vastuuta. Osallisuuden edellytysten arvioinnissa tarkastellaan joka portaalla erikseen sitä, millaiset valmiudet aikuisilla on suhteessa osallisuuden määrään. Tarkastelun kohteena on myös se, onko aikuisilla mahdollisuuksia auttaa lapsia. Onko heillä siihen tarvittavia resursseja sekä välineitä? Kolmas tärkeä tarkastelun kohde on lapsen auttamiseen ja tukemiseen velvoittavat rakenteet. (Oranen 2008, 9.)

	VALMIUDET Onko työntekijällä tarvittavat valmiudet	MAHDOLLISUUDET Onko tämä mahdollista (resurssit, organisaatio, tilat, välineet jne.)?	VELVOITTEET Onko rakenteita, jotka velvoittavat tähän (esim. lainsäädäntö, toimintaohjeet, vakintuneet, käytännöt)?
5. Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta	Olenko valmis jakamaan valtaa lasten kanssa?		Miten lainsäädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat?
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon		Mahdollistavatko organisaatiomme rakenteet lasten ottamisen mukaan päätöksentekoon?	
Lapsen	oikeuksien	sopimuksen edellyttämä	minimitaso
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Olenko valmis ottamaan lapsen ajatukset vakavasti?		Lapsen oikeuksien sopimus Lastensuojelulaki (471/2007, 20.§)
2. Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa		Onko meillä tarvittavat välineet lasten auttamiseksi itsensä ilmaisemisessa?	Lastensuojelulaki ja sen perustelut /HE 252/2006)
1. Lapsia kuunnellaan		Onko luvallista käyttää aikaa lasten kuuntelemiseen?	Lastensuojelulaki (471/2007, 5.§)

Kuvio 2. Osallisuus: valmiudet, mahdollisuudet ja veloitteen Shierin mukaan. (Oranen 2008, 10–11.)

Lasten ja nuorten osallistumiselle on säädösperustaa muun muassa perustuslaissa (L 11.6.1999/731), nuorisolaissa (L 21.1.2006/72) sekä koulutusta koskevissa laeissa. Mielipiteiden kuulemiselle ja asioiden valmisteluun osallistumiselle on silti todellisuudessa ja arkisissa toimintaympäristöissä liian vähän mahdollisuuksia. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa Suomi on sitoutunut alle 18-vuotiaiden oikeuteen tulla kuulluksi. Näiden tavoitteiden saavuttaminen vaatii sen, että lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia sekä heidän osallisuuttansa vahvistetaan ja otetaan osaksi jokavuotista varhaiskasvatusympäristöjen, koulujen ja oppilaitosten toiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007–2011.)

Perustuslain (L 11.6.1999/73) 6 § mukaan lapsia on kohdeltava tasa- arvoisesti yksilöinä ja lapsella on oikeus vaikuttaa häntä koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Myös laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L 22.9.2000/812) 10 § määrätään, että lapsi on omassa lastensuojeluasiassaan asianosainen riippumatta siitä, minkä ikäinen hän on. Lapsen näkökulma tulee ottaa aina huomioon, häntä on informoitava häntä koskevista asioista ja toimenpiteistä ja hänen mielipiteensä on selvitettävä.

Lapsen osallisuus on yksi lastensuojelun keskeisistä periaatteista, joten lapsella tulee aina olla mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Saastamoinen 2008, 63.) Täytyy kuitenkin muistaa, että osa lapsista haluaa olla toiminnan ulkopuolella ja osallistumisen on perustuttava vapaaehtoisuuteen. Osallistuminen on oikeus, ei pakko. (Kiili 2008, 24.) Lapsen osallisuuteen kuuluu lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö ja mahdollisuus edunvalvojan käyttämiseen. Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, että lapsi voi olla toteuttamassa, kehittämässä ja arvioimassa oman etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Lapsen osallisuus on tärkeä ja keskeinen lähtökohta sekä ajattelutapa lapsen kanssa tehtävässä työssä ja se täytyy huomioida kaikessa työskentelyssä. Lapsen kohdalla viranomaisilla on erityinen velvoite kohdella häntä tasa-arvoisesti yksilönä sekä antaa hänelle mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja päätöksiin. (Saastamoinen 2008, 63–64).

Nuorisolain (L 21.1.2006/72) tavoitteena on myös osaltaan edistää lasten ja nuorten osallisuutta omassa ympäristössään. Lain tarkoituksena on tukea lasten ja nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja heidän sosiaalista vahvistamista sekä parantaa heidän kasvu- ja elinolojaan. Nuorisolain tavoitteen toteuttamisen lähtökohtina toimivat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus sekä tasa-arvo. Muita lähtökohtia ovat muun muassa monikulttuurisuus ja kansainvälisyys.

Teoksessa ”Asiaa aikuisille!” lapsiasiainvaltuutettu on listannut asioita, joiden avulla lasten ja nuorten osallisuutta voidaan lisätä. Hän nostaa esiin muun muassa seuraavia asioita:

- Lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemista ja huomioon ottamista tulee lisätä kaikissa lasten kasvuympäristöissä, etenkin koulussa sekä kotikunnassa. Kuntien päättäjille sekä kouluyhteisölle tulee järjestää koulutusta eri-ikäisten lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemisesta ja perehdyttää heitä osallistumisen hyviin käytäntöihin.

- Lasten mielipiteet tulee aina huomioida palveluiden arjen vuorovaikutuksessa, palveluiden kehittämisessä sekä kuntien päätöksenteon tärkeysjärjestyksestä päätettäessä.
- Jokaiseen kuntaan tarvitaan lasten ja nuorten osallistumista tukevat rakenteet, joka tarkoittaa käytännössä oppilaskuntia, lasten parlamentteja sekä nuorisovaltuustoja. (Tuononen 2008, 45.)

4.2 Osallisuus lapsen oikeuksien sopimuksessa

Lapsen oikeuksien sopimus on osa ihmisoikeussopimusten ketjua. Sopimuksen tavoitteena on turvata lapsen oikeudet lapsen näkökulmasta katsottuna ja lapsen etua silmällä pitäen. Sopimuksessa korostetaan vanhempien kasvatustavastaan, mutta tunnustetaan myös lapsen huollosta erotetun vanhemman oikeus pitää yhteyttä lapseensa. Lasten oikeuksien sopimuksella pyritään turvaamaan se, että lapsen mielipiteisiin kiinnitettäisiin huomiota asianmukaisella tavalla ja että lapselle annettaisiin hänen kehitystasonsa mukaisesti itsenäistä päätösvaltaa häntä koskevissa asioissa. (Honkanen & Syrjälä 2000, 36–39).

Sopimuksen 12. artikla koskee lapsen näkemyksen huomioimista. Lapsi tulee nähdä ihmisenä, jolla on oikeuksia ja joka pystyy osallistumaan hänelle kuuluvien oikeuksien toteuttamiseen. Jokainen lapsi on tärkeä taidoistaan, sukupuolestaan tai syntyperästään riippumatta. Jokaisen lapsen näkemykset ja kannanotot ovat tärkeitä. Lasten oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus esittää omat näkemyksensä mistä tahansa häntä koskevasta asiasta kotona, koulussa sekä aina kuntatasollakin. Lapsi tulee nähdä aktiivisena toimijana, jolla on oikeus ja jonka pitää voida osallistua etunsa ja lapsinäkökulman määrittämiseen. Kyseessä on lapsen oikeus, ei velvollisuus. Sopimuksen mukaan lapsella tulee olla erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa asioissa. (Honkanen & Syrjälä 2000, 51–52).

4.3 Osallisuus lastensuojelulaissa

Vanhassa lastensuojelulaissa (L 3.8.1983/683) osallisuutta ei kuvata kovin paljon. Vanhan lain mukaan lapsen etua selvittäessä on otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide, perehdyttävä lapsen kasvuoloihin sekä arvioitava, miten eri lastensuojelutoimet todennäköisesti vaikuttavat lapsen kehitykseen. Huoltajan ohella 15 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Sosiaalilautakunnan on ennen päätöstä lapsen huostaanotosta tai sijaishuoltoon sijoittamisesta varattava asianosaiselle tilaisuus tulla kuulluksi siten kuin hallintomenettelylain (L 6.8.1982/598) 15 § on säädetty. Lautakunnan on lisäksi tarvittaessa kuultava lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoita.

Vuoden 2008 alussa voimaan tulleessa uudessa lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417) lapsen ja nuoren osallisuutta korostetaan. Lain mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Aina lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin.

Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 20 §:n mukaan lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos hänen mielipiteensä selvittäminen vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai se on ilmeisen tarpeetonta. Tämän säännöksen tarkoituksena on korostaa mielipiteen selvittämisen pääsääntöisyyttä ja sitä, että se voidaan jättää tekemättä vain poikkeuksellisesti. Lapsen mielipidettä selvittäessä tulee ottaa huomioon, että lapsi voi aidosti ja vapaasti ilmaista käsityksensä asiasta. Hänen täytyy tietää, miksi ja missä asiassa hänen mielipidettään selvitetään. Hänellä tulee olla myös oikeus olla ilmaisematta käsitystään asiasta. Lapsen mielipidettä selvittäessä on myös huomioitava se, että lapsella voi olla lojaliteettiristiriitoja, jotka voivat vaikuttaa hänen mielipiteeseensä. Mielipiteen selvittäminen tulee suorittaa aina lapselle mahdollisimman myönteisellä sekä turvallisella tavalla. (Saastamoinen 2008, 66–67.)

Salpakoski puhuu Sosiaaliturva – lehden (18–19/2007) artikkelissaan ”Lapselta kysymällä pääsee asian ytimeen” siitä, miten paljon uudessa lastensuojelulainissa puhutaan lapsen henkilökohtaisesta tapaamisesta riittävän usein. Hän muistuttaa, että se tarkoittaa myös lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Hänen mielestään tärkeintä on luoda tapaamiselle vuorovaikutusta edistävä ja lasta kunnioittava ilmapiiri. Vanhemmilta ei voi saada kuvausta siitä, miltä arki tuntuu lapsesta. Lapselta kysymällä pääsee asian ytimeen. Artikkelissaan hän korostaa, miten juuri lapsesta on tullut lastensuojelun aktiivinen asiakas. Lastensuojeluprosessissa keskeistä ovat lapsen tarpeet ja hänen oma kokemuksensa omasta elämäntilanteestaan.

Lapsen mielipiteen selvittäminen tulee erottaa lapsen kuulemisesta. Lapsen mielipiteen selvittämisellä tarkoitetaan kaikkea vapaamuotoista lapsen toiveiden selvittämistä. Kuulemisella puolestaan tarkoitetaan lapsen toiveiden selvittämistä hallintolain mukaisesti muutosidonnaisesti. (Saastamoinen 2008, 65.)

Lapsen oikeudet lastensuojelussa. 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella erikseen puhevaltaansa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa (L 13.4.2007/417). Lapsen puheoikeus sisältää seuraavia oikeuksia: oikeus tehdä etuutta ja palvelua koskeva hakemus, oikeus tulla todisteellisesti kuulluksi ennen päätöksentekoa, oikeus saada tieto tehdystä päätöksestä sekä hakea itsenäisesti muutosta viranomaisen tekemään päätökseen. (Saastamoinen 2008, 68.)

Uuden lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 22 §:n mukaan lapselle tulee hänen asiassaan määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos on syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua tai edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muulla tavoin lapsen edun turvaamiseksi.

5 YKSILÖ- JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU

5.1 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelulain (L 3.8.1983/683) 12 § mukaan sosiaalilautakunnan on tuettava perhettä sekä lapsia avohuollon tukitoimin, jos kasvuolot vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimien tavoitteena on, ettei lastensuojelutoimiin jouduta tarpeettomasti, esimerkiksi pelkästään taloudellisten tai perheen asun ongelmien vuoksi. Avohuollon tukitoimia ovat yleiset sosiaalihuoltolain mukaiset tukitoimet, kuten esimerkiksi päivähoito kasvatus- ja perheneuvonta sekä kotipalvelu. Edellisten lisäksi käytössä on erityisiä tukitoimia, joita ovat muun muassa loma- ja virkistystoiminta, tukihenkilö ja -perhetoiminta, riittävät terapiapalvelut sekä lapsen tukeminen koulunkäynnissä, harrastuksissa, asunnon ja ammatin hankinnassa, työelämään sijoittumisessa sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä. (Heiliö & Narikka 2005, 282–283.)

Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden. Niiden on kuitenkin oltava lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia sekä riittäviä. (Lastensuojelun käsikirja 2007.) Avohuollon tukitoimet tulee toteuttaa yhteistyössä lapsen sekä vanhempien tai muiden lasta hoitavien henkilöiden kanssa (Heiliö & Narikka 2005, 283). Uudessa lastensuojelulaissa (L13.4.2007/417) tarkoituksena on turvata lapsen oikeuksien ja edun huomioon ottaminen sekä lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat tukitoimet ja palvelut. Uudessa lastensuojelulaissa korostuu huoltajan vastuun ensisijaisuus. Lakiin on otettu yhtenä toimintamuotona ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. (Mahkonen 2008, 39–42.) Ehkäisevällä lastensuojelulla pyritään edistämään ja turvaamaan lasten kehitystä, kasvua ja hyvinvointia sekä tukemaan vanhemmuutta. Kunnan palveluiden piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidossa ja nuorisotyössä on myös ehkäisevää lastensuojelua. Näiden palveluiden piirissä on annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (L 13.4.2007/417, 3 §.)

5.2 Huostaanotto

Lastensuojelutyössä huostaanotto on viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotto on toimenpide, jossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin. (Lastensuojelun käsikirja 2007.) Kaikkia lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Jokaisella on oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen sekä koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. (L 11.6.1999/731, 6-7 §.)

Lastensuojelulain (L 3.8.1983/683) 1 § mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun.

Lastensuojelulain (L 3.8.1983/683) 16 § mukaan lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos seuraavat edellytykset täyttyvät

- lapsen terveyttä tai kehitystä vaarantavat puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet tai lapsi itse vakavasti vaarantaa kehitystään tai terveyttään, esimerkiksi päihteidenkäyttö, rikollisuus tai muunlainen niihin rinnastettava toiminta
- avohuollon tukitoimet osoittautuvat riittämättömiksi tai eivät ole tarkoituksen mukaisia tai mahdollisia
- sijaishuolto arvioidaan olevan lapsen edun mukaista

Kun kaikki nämä edellytykset ovat olemassa samanaikaisesti on sosiaalilautakunnalla tai vastaavalla toimielimellä velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuolto.

Huostaanoton edellytykset tulee arvioida sekä lapsen että vanhempien kannalta. On varmistuttava siitä, että huostaanotto on se vaihtoehto, joka parhaiten turvaa lapsen kehityksen ja on lapsen edun mukaista. Huostaanoton on oltava lapsen nykytilanteeseen nähden parempi vaihtoehto. Sen on vastattava hänen yksilölliseen hoidon ja huollon tarpeeseensa. Tulee varmistua siitä, että kaikki mahdolliset tukitoimet on perheen kohdalla käytetty perheen tukemiseksi. Huostaanotto on laadultaan hyvä silloin, kun sekä lapsen että vanhempien mielipiteet, toivomukset ja kulttuuritausta on otettu huomioon. (Lastensuojelun käsikirja 2007.)

Sosiaalilautakunnan on ennen päätöstä lapsen huostaanotosta tai sijaishuoltoon sijoittamisesta varattava asianosaiselle tilaisuus tulla kuulluksi siten kuin hallintomenettelylaissa (L 6.8.1982/598) on säädetty.

Jos 15 vuotta täyttänyt lapsi tai muu asianosainen vastustaa huostaanottoa tai jos asianosaista ei ole voitu kuulla, on päätös alistettava 30 päivän kuluessa lääninoikeuden vahvistettavaksi. Jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen huostaanoton ja sijaishuollon tarpeessa, voidaan hänet ottaa sosiaalilautakunnan huostaan alistamatta päätöstä lääninoikeuden vahvistettavaksi. (L 3.8.1983/683.)

Lapsen sekä hänen vanhempiansa tai huoltajiensa kanssa neuvotellaan tiiviisti. Huostaanottovaiheessa pyritään hyvään yhteistyöhön perheen kanssa. Huostaanoton tarpeen arvioinnin helpottamiseksi voidaan pyytää lausuntoja lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoilta, kuten esimerkiksi päivähoidosta, koulusta, perheneuvolasta tai terveydenhuollosta. (Lastensuojelun käsikirja 2007.) Kun lapsi on otettu sosiaalilautakunnan huostaan, sosiaalilautakunnalla on huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta (L 3.8.1983/683).

Sosiaalilautakunnan on lopetettava huostassapito, kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, jollei lopettaminen ole selvästi vastoin lapsen etua. Lapsen etua harkittaessa on otettava huomioon sijaishuollon kesto aika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan suhteen laatu sekä lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kanssakäyminen. Huostassapito lakkaa, kun lapsi tulee täysi-ikäiseksi. (L 3.8.1983/683.)

Uudessa lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417) on määritelty uusia säännöksiä, jotka koskevat lapselle määrättävää edunvalvojaa, lastensuojelun asiakkuuden alkamista sekä siihen liittyvää määräaikaan sidottua lastensuojelutarpeen selvitystä. Lisäksi lakiin on tullut uusia säännöksiä läheisverkoston kartoittamisesta sekä siitä, kuinka hallinto-oikeudelta tulee saada lupa lapsen tutkimiseen, jos vanhemmat vastustavat huostaanottoa. Uutena asiana on myös se, että hallinto-oikeudessa tehdään tahdonvastaisia huostaanottoasioita koskevat päätökset. (Mahkonen 2008, 39–42.)

5.3 Sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto on järjestettävä viivytyksettä silloin, kun se on tarpeen ja lapsen edun mukaista. Sijaishuolto voidaan järjestää joko laitoshuoltona, perhehoitona tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. Lapsi voidaan myös sijoittaa väliaikaisesti huoltajiensa tai vanhempiensa kasvatettavaksi ja hoidettavaksi. (Heiliö & Narikka 2006, 290.)

Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että sijoitettavalle lapselle valitaan hänen tarpeisiinsa parhaiten sopiva sijaishuoltopaikka. Lastensuojelulaissa ei ole tarkemmin säädelty sitä, mikä sijaishuollon muoto on kussakin tilanteessa ensisijainen eikä sijaishuoltopaikan muodoille ole asetettu mitään etusijajärjestystä. Kyse on aina lapsikohtaisesta harkinnasta. Tärkein periaate sijaishuoltomuodon valinnassa on lapsen etu ja hänen yksilölliset tarpeensa. (Saastamoinen 2008, 27.)

Sijaishuolto voi merkitä lapselle joko muutaman viikon tai useiden vuosien jaksoa kodin ulkopuolella. Joillakin lapsilla sijoitus voi jatkua varhaisista elinvuosista aina täysi-ikäisyyteen saakka. Suomalaisessa lastensuojelussa sijaishuollon lähtökohtana on se, että se on väliaikaista. Lastensuojeluinterventiolla pyritään aina siihen, että lapsi ennemmin tai myöhemmin varttuisi vanhempiensa luona. Siksi lapsen elämän aikana voi olla useita sijoituksia. Välillä kokeillaan kotona asumista, ja epäonnistumisen jälkeen seuraa aina uusi sijoitus, jolloin sijoitus- ja poissijoituskierte jatkuu. (Pösö 2004, 203–204.)

Sijaishuollolle on ominaista lasten arjen mahdollistaminen. Tavoitteena on niin sanotun tavallisen arjen ja siihen liittyvän huolenpidon, hoidon ja kasvatuksen mahdollistaminen. Arjen mahdollistamisen rinnalla sijaishuollossa on tavoitteena tukea lapsen tai nuoren läheisten ihmisten suhdeverkoston rakentumista ja toimintaa. (Pösö 2004, 206.)

Sosiaalihuoltolain mukaan **perhehoidolla** tarkoitetaan lapsen hoidon, kasvatuksen tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidon päätavoitteena on antaa perhehoidossa

olevalle lapselle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja turvata hänelle läheiset ihmissuhteet. Tavoitteena on myös edistää lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. (Helminen 1995, 45.) Perhehoitoa antavia koteja ovat sosiaalihuoltolaissa mainitut perhekodit. Perhekoteja ovat perhehoitajalaissa tarkoitettut kunnan hyväksymät sijaiskodit sekä lääninhallituksen luvan saaneet yksityiskodit, joissa toteutetaan ympärivuorokautista perhehoitoa. (Saastamoinen 2008, 27–28.)

Sijaiskodilla tarkoitetaan perhehoitajalain mukaisen toimeksiantosopimuksen tehneen perhehoitajan omassa kodissaan toteuttamaa sijoitetun lapsen hoitoa ja kasvatusta siten, että lapsi ja perhehoitaja asuvat yhteisessä kodissa. Sijaiskodin tarkoituksena on tarjota lapselle mahdollisimman perheen- ja kodinomaisen hoito ja kasvatus. Sijaisperhe sopii parhaiten pienille lapsille, joiden kehityksessä ei ole havaittu suuria ongelmia. Sijaisperheisiin pyritään sijoittamaan varsinkin silloin, jos huostaanoton ennakoitaan muodostuvan pitkäaikaiseksi. Sijaiskodissa ei voida soveltaa lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, ainoastaan lapsen ja lapsen läheisten yhteydenpitoa voidaan rajoittaa. (Saastamoinen 2008, 28–29.)

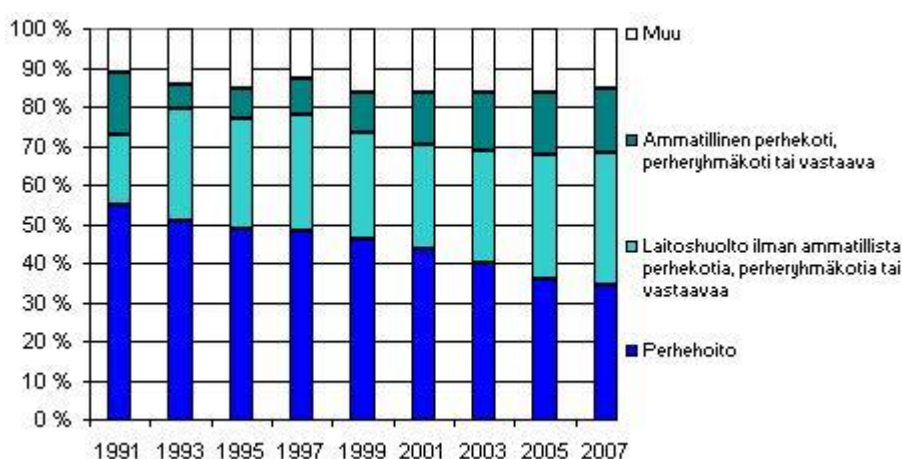
Ammatilliset perhekodit ovat sijaiskodin ja lastensuojelulaitoksen väliin sijoitettava sijaishuoltomuoto. Ammatillisella perhekodilla tarkoitetaan luvan saanutta perhekotia, luvan myöntää lääninhallitus yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain mukaan. Ammatillisessa perhekodissa sijoitettujen lasten kanssa asuu vähintään kaksi kasvatuksesta ja hoidosta vastaavaa henkilöä. Henkilöstöllä tulee olla hoitoon ja kasvatukseen soveltuva ammattitutkinto tai jokin muu soveltuva koulutus. (Saastamoinen 2008, 29.)

Ammatillisten perhekotien muodot vaihtelevat, eikä laista löydy selkeää määritelmää niiden toiminnalle. Osa luvanvaraisista perhekodeista voi toimia lääninhallituksen luvan saaneina lastensuojelulaitoksina. Näissä tapauksissa ammatillisissa perhekodeissa voidaan soveltaa lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Käytännössä perhekoti-nimitystä käytetään myös laitoksenomaisesti toimivista yksiköistä. Ammatillisten perhekotien odotetaan vastaavan henkilöstön ammatillisuuden vuoksi sellaisten sijoitettujen lasten tar-

peisiin, jotka tarvitsevat vaativampaa hoidollista sekä kasvatuksellista huoltoa. (Saastamoinen 2008, 29–30.)

Lastensuojelulain mukaisia **laitoksia** ovat lastenkodit, nuorisokodit sekä koulukodit ja näihin rinnastettavat muut lastensuojelulaitokset (Helminen 1995, 45). Näitä lastensuojelulaitoksia ylläpitävät lähinnä valtio, kunnat tai yksityiset yhteisöt. Laitoshuoltoon sijoitetaan yleensä vaikeahoitaisia ja erityisosaamista edellyttäviä lapsia. Mikäli lapsen sijaishuolto järjestetään laitoksessa, on tarvittaessa mahdollisuus soveltaa lastensuojelulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä. Kun lapsen sijoitus on väliaikainen, voidaan hyvin järjestettyä laitoshuoltoa pitää parhaana ratkaisuna sijaishuollon järjestämiseksi. Laitoshuoltoon liittyy myös tiivis työskentely sekä yhteydenpito sijoitetun lapsen vanhempien kanssa. Myös yhteydenpitoa lapsen ja hänen vanhempiensa välillä tuetaan. Laitoshuolto on usein tarkoituksenmukaisin ratkaisu sijaishuollon tarpeessa olevalle murrosikäiselle lapselle. (Saastamoinen 2008, 30–31.)

Vuonna 2007 Suomessa oli 16 059 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta ja nuorta. Sijoitetuista 34 % (5 526) oli perhehoidossa, 50 % (8 095) laitoshuollossa ja 15 % (2 438) muussa huollossa. Perhesijoitusten osuus on laskenut jo pidempään tasaisesti ja laitoshuollon osuus vastaavasti kasvanut. (Lastensuojelu 2007.)

Kuvio 3. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret sijoitusmuodon mukaan vuosina 1991 - 2007, %. (Lastensuojelu 2007).

5.4 Jälkihuolto

Lastensuojelulain (3.8.1983/683) mukaan sosiaalilautakunnan on lopetettava huostassapito, kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Sosiaalilautakunnan on aina järjestettävä jälkihuolto tukemalla sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta. Tukea voidaan antaa myös lapsen huoltajille sekä henkilölle, jonka hoidossa lapsi on. Taloudellisesti tuettua jälkihuoltoa saavat lain mukaan vain huostaanotetut lapset ja nuoret. Jälkihuolto on turvattu subjektiivisena oikeutena, mutta asiakkaalla on myös oikeus kieltäytyä jälkihuollosta. Jälkihuolto alkaa 18 -vuotiaana ja velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuollon tavoitteena on esimerkiksi ammatillisten opintojen suorittaminen sekä itsenäisen asumisen harjoittelu. Keskeisimmät kysymykset jälkihuollossa ovat sosiaalipalvelujen käytön osaminen, toimeentulo, asumisolojen taso sekä erilaiset tukitoimet. Hyvälle jälkihuollolle voidaan asettaa joitakin tavoitteita, esimerkiksi nuoren järjevä rahan käyttö, hygienian hoitaminen, päihteistä kieltäytyminen, säännöllinen vuorokausirytmä, kyky ja taidot asua itsenäisesti sekä nuoren tupakoimattomuus. (Heiliö & Narikka 2005, 296–297; Helminen 1995, 47–48; Kempainen 2000, 117–118.)

Uuden lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) mukaan jälkihuoltoa tulee järjestää myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen. Sijoituksen on tullut kestää yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta sekä kohdistua yksin lapseen. Jälkihuoltoa voidaan järjestää jo ennen kuin lapsi on 18 vuotta, jos avohuollon sijoitus päättyy tai huostaanotto purkautuu. (Mahkonen 2008, 42.) Nuorelle voidaan järjestää kuitenkin jälkihuoltoa, vaikka häntä ei olisi aiemmin sijoitettu kodin ulkopuolelle tai sijoitus olisi kestänyt alle puoli vuotta. Nuorta voidaan tukea itsenäistymisessä, vaikka ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta ei olisikaan. (Lastensuojelun käsikirja 2007.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Taustatiedot

Nuoret, joita haastattelimme, ovat tällä hetkellä iältään 18–22-vuotiaita. Heidät on huostaanotettu 7-16-vuotiaina, mutta valtaosa oli otettu huostaan murrosiässä 13–15-vuotiaina. Kaikki nuoret olivat olleet sijoitettuina 18. ikävuoteen asti, minkä jälkeen he ovat siirtyneet jälkihuollon asiakkaaksi. Monet haastateltavista tulevat yksinhuoltajaperheistä. Parilla haastateltavalla on jo oma perhe. Haastatteluun osallistui kaksi poikaa ja neljä tyttöä.

6.2 Tilanne ennen huostaanottoa

Haastateltavilla oli ollut monenlaisia avohuollon tukitoimia ennen varsinaista huostaanotto ja sijoitusta. Nuorilla saattoi olla moniakin tukitoimia päällekkäin. Osa nuorista oli ollut myös avohuollon sijoituksessa ennen huostaanottoa. Lastensuojelulain (L 3.8.1983/683) 14 pykälän mukaan lapsen kasvatuksen tukemiseksi tai lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden huoltajiensa kuntouttamiseksi voidaan järjestää väliaikaisesti perhehoitoa tai laitoshuoltoa. Puolet haastateltavista oli ollut jaksoja Haukkalan sairaalan nuorisopsykiatri-sella osastolla. Nuorista puolet oli sijoitettu avohuollon tukitoimena lasten- tai nuorisokotiin. Muina tukitoimina mainittiin perheneuvolassa käydyt keskustelut, kesäperhe, perhetukikeskus sekä alkoholikatkaisulaitos koko perheelle, äidin vakavan päihdeongelman vuoksi. Marginaalisella osalla haastateltavista ei ollut avohuollon tukitoimia ennen huostaanottoa.

Kysyimme nuorilta heidän omaa näkemystään huostaanoton syihin. Yleisimpänä syynä haastattelemiemme nuorten huostaanottoon oli nuorten oma haitallinen ja terveyttä vaarantava käyttäytyminen. Näissä tapauksissa olivat yleisiä nuoren koulunkäynnin ongelmat sekä lintsaus.

”No... miten sen nyt sanois... koulunkäynti ei oikeen napannu ja sit oli vähän vääränlaista kaveriporukkaa ja näin pois päin. Tuli vaan ryypättyä ja lintsattua koko ajan.” (h1)

Usein myös nuoren päihteiden käyttö sekä kotoa karkailu olivat syynä huostaanottoon. Muita huostaanottoon johtaneita syitä olivat vanhempien alkoholiongelmat, vanhempien kuolema sekä ydinperheessä esille tullut insesti. Joillekin nuorista vanhempien ero loi paineita; asuako isän vai äidin luona. Haastatteluissa tuli esiin, että joillakin nuorilla ei ennen huostaanottoa ollut juurikaan ongelmia, vaan ongelmat nousivat esiin ja kärjistyivät vasta huostaanoton jälkeen.

”Oma näkemys on se, että kummatkin vanhemmat on täyspäiväisiä alkoholisteja. Ei ne niinku pystyny huolehtimaan meistä mitenkään.” (h2)

”Kierre alko vasta sitten siitä, kun huostaan otettiin ja kun viiään vaan johonkin tommoseen paikkaan eikä mitään selitetä.” (h5)

Tiedustelimme nuorilta myös heidän näkemyksiään perheen tilanteesta ennen huostaanottoa. Yleisesti perheen asiat eivät olleet erityisen hyvin. Useassa perheessä esiintyi perheväkivaltaa, jota osa nuorista oli nähnyt sekä mahdollisesti myös ollut väkivallan kohteina. Vanhempien alkoholismi, työnarkomania, vanhempien ero sekä huonot välit perheenjäsenten kesken aiheuttivat ongelmia perheen sisällä. Joissakin uusperheissä uusien perhesuhteiden myötä perheeseen kasaantui lisää ongelmia.

”Iskä aina pikkupäissään, niin hakkas mutsii sen takia, että äiti oli niin tyhmä, että se koko ajan aukko sille päätään, niin kauan kun se suuttu.” (h2)

”Ja sitten tota, siis aina sitä juomista. Mä muistan, et me oltiin aina baareissa isän ja äitin mukana --- sit meidän piti aina käyä hake-massa isä baarista keskellä Helsinkiä --- hirveesti väkivaltaa ja viinaa.” (h5)

6.3 Huostaanoton prosessointi

Halusimme selvittää, miten nuoret kokivat saaneensa tietoa huostaanotosta sekä tulleen kuulluksi huostaanoton alkuvaiheessa. Tiedustelimme myös mahdollisista kahdenkeskisistä tapaamisista oman sosiaalityöntekijän kanssa. Mielestämme oli tärkeää saada tietää, miten nuoret kokivat huostaanotto-prosessin alkuvaiheen ja ketä tilanteen alkuvaiheessa oli mukana.

Nuorista puolet kertoi olevansa sitä mieltä, että heille oli kerrottu selkeästi huostaanotosta ja sen merkityksestä. Tietoa nuoret kokivat saaneensa sosiaaliammalta, mutta se oli melko vähäistä. Enemmän he kokivat saaneensa tietoa nuorisokodilta. Puolet nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, että tilanne ei tullut heille selväksi. Osa koki, että heille ei kerrottu mitään siitä, mitä tulisi tapahtumaan.

”Ihan hyvin se meni. Selitettiin, et ei täs mitään hätää ja sanottiin, että äiti ja iskä on ollut ihan tyhmiä ja se on niitten vika.” (h2)

”Ei mitään kerrottu, et se oli aika kauhee tilanne.” (h5)

Tiedustellessamme nuorten kokemuksia heidän kuulemisestaan lähes kaikki kokivat, ettei heiltä kysytty heidän omaa mielipidettä lainkaan. Yhden nuoren kokemus oli, että virkamiehet kuulivat häntä, mutta ongelmaksi muodostui oman äidin epäluulo nuoren puheita ja kokemuksia kohtaan.

”No en mä tiää, oliko mulla niin paljo vastaan sanottavaa. Muutaku ämpyillä vähän.” (h1)

”No siis kyllä kaikki nää virkaihmiset kuuli, mut mulla oli vaan se sillon alussa, et äiti ei meinannu uskoo sillee, että mitä oli tapahtunut.” (h4)

Nuoret kertoivat, että tapaamiset oman sosiaalityöntekijän kanssa tapahtuivat pääasiassa aina nuorisokodilla. Kahdenkeskisiä tapaamisia eivät nuoret juuri maininneet. Osalla nuorista olisi ollut mahdollisuus kahdenkeskisiin tapaamisiin, mutta he eivät olleet itse halukkaita osallistumaan niihin.

”Kyllä meillä oli about joka toinen viikko parhaimmillaan jotain palaveria. --- Ne oli nuorisokodilla ihan palavereita.” (h1)

”No... oli, mutta mä en sitten ikinä suostunu menemään niihin.” (h3)

Huostaanoton alkuvaiheessa mukana oli usein joko molemmat tai toinen vanhemmista. Joissakin tapauksissa toinen vanhemmista jäi ulkopuolelle etävanhemmuuden takia. Haastatteluissa mainittiin tärkeänä asiana myös sisaren mukanaolo huostaanoton alkuvaiheessa. Prosessissa osallisina olivat sosiaalityöntekijät sekä muutamassa tapauksessa myös koulu. Joissakin tapauksissa koulu ei saanut minkäänlaista tietoa nuoren tilanteesta ja tapahtuneesta huostaanotosta.

”Joo, no mutsi oli silloin yksinhuoltajana. Se ja mun sosiaalityöntekijät. --- No oli kait siellä joku opettaja ja rehtori aina mukana.” (h1)

”Koulu ei saanu edes tietää huostaanotosta.” (h4)

Nuorten kokemuksia ja tuntemuksia huostaanoton alkuvaiheesta värittävät negatiiviset tunteet. Haastateltavat kertoivat kokeneensa stressiä ja jopa vihaa. Nuorten mielestä alkuvaihe oli ”ihan pimeetä” ja heistä tuntui hölmöltä, kun oli virallisesti pakko olla jossain muualla kuin omassa kodissa. Tarkat rutiinit sekä alati vaihtuvat työntekijät tuntuivat nuorista ahdistavilta. Useat nuoret purkivat tuntojaan riehumalla ja kapinoimalla. Nuoret kertoivat, että sopeutuminen tilanteeseen alkoi kuitenkin vähitellen.

”Se oli ihan pimeetä! Kaikki ne tarkat rutiinit ja vähän väliä vaihtuvat työntekijät, ne oli varsinkin aivan ärsyttäviä --- se oli niinku tyhmää, mut siis tosi hyvin mä joka paikkaan sopeuduin.” (h2)

”Se oli aika... ihan kauheeta. Mä olin kyllä pitkän aikaa tosi vihainen, ja siitähän se alkoi vasta sitten se kunnon töppäily ja alkoholi ja kaikki tämmönen.” (h5)

6.4 Sijoitusvaihe

Kaikki haastattelemamme nuoret sijoitettiin melko kauas kotipaikkakunnaltaan. Tämä sen takia, koska näin pyrittiin rajoittamaan nuoren yhteydenpitoa vanhaan kaveripiiriin sekä mahdollisesti myös perheeseensä, joka saattoi olla haitallinen nuoren kannalta. Sijoituspaikkoina olivat lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit, perhekodit sekä SOS- lapsikylä. Monilla nuorilla oli useita eri sijoituspaikkoja oman käyttäytymisensä sekä epäonnistuneiden kotiin palautusten takia.

Melkein kaikki nuoret olivat sitä mieltä, että he eivät saaneet vaikuttaa sijoituspaikkansa valintaan. Osalle nuorista annettiin kaksi vaihtoehtoa, joista heidän tuli valita sijoituspaikkansa.

”No joo, sano että, kysyttiin, että lähetkö Turkuun vai Ouluun, niin mä lähdin Ouluun.” (h1)

”En saanut valitettavasti, oisin mä halunnut vähän enemmän vaikuttaa.” (h4)

Kysyessämme nuorten vaikuttamisen mahdollisuutta omaan arkeensa, he kertoivat, että heillä ei ollut juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa arjen kulkuun. Osa nuorista kuitenkin koki saaneensa vaikuttaa arkeensa jonkin verran. Nuoret kertoivat sijoituspaikan sääntöjen määrittelevän melko paljon, mitä sai tehdä ja mitä ei. Säännöt vaihtelivat paikan mukaan. Omalla toiminnallaan nuoret kertoivat pystyneensä kuitenkin vaikuttamaan esimerkiksi kotilomiinsa sekä vapaa-aikaansa.

”Lomat oli joka kolmas viikko ja omalla toiminnalla sai ainakin vähennettyä. Käytös vaikutti vapaaseen, miten sen nyt sanois, sillai aktiviteetteihin.” (h1)

”Se oli niin tiukka paikka, et ei siellä pystyny mitenkään.” (h5)

Lastensuojelulain (L 3.8.1983/683) mukaan sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat sekä turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on aina oikeus tavata vanhempiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä ja pitää heihin yhteyttä.

Yhteydenpitoa voidaan kuitenkin rajoittaa, mikäli siitä on selvästi vaaraa lapsen kehitykselle ja turvallisuudelle tai se on välttämätöntä vanhempien, sijaisperheen, laitoksen muiden lasten tai laitoksen henkilöstön turvallisuuden vuoksi (L 3.8.1983/683, § 25). Nuoret kertoivat pitäneensä yhteyttä vanhempiinsa puhelimitse pari kertaa viikossa sekä viikonloppuisin lomien aikana. Välillä vanhemmat saattoivat käydä vierailulla sijoituspaikassa. Osalla oli kokemus, että he saivat soittaa vanhemmilleen aina halutessaan. Toisille yhteydenpito oli hankalampaa, koska heillä ei ollut omia puhelimia käytössä. Osa nuorista piti yhteyttä vanhempien lisäksi myös muihin sukulaisiin.

”No sanotaan, et sukulaisiin piti sillon viikonloppusin lomilla, mutta mutsin ja fajjan kanssa soiteltiin sillai about joka toinen päivä, pari kertaa viikossa.” (h6)

”Lastenkodissa niin me saatiin soittaa melkeinpä aina kun me haluttiin. Mutta sitten perhekodissa nehän tota... ne on ollut aina sellasia kauheen... porukat sellasia kauheita snobeja.” (h2)

Monet nuoret pitivät yhteyttä ystäviinsä kirjeitse, koska kavereille ei useinkaan saanut soittaa. Yleisesti ottaen kavereihin pidettiin yhteyttä lähinnä viikonloppuisin. Sijoitusaikana usealla nuorella yhteydenpito ystäviin ja vanhempiin jäi vähäiseksi pitkän välimatkan takia.

”No kyllähän ne aika paljon jäi --- ne kotisoitot 10 minuutin soitto kerran viikossa.” (h4)

”Sitku on kumminki kauempana sukulaisista, kavereista ja perheestä, niin näkkehän niitä sillee harvemmin.” (h4)

Nuoret kokivat sijaispaikan uudet säännöt aluksi vaikeina ja ahdistavina. He saattoivat kapinoida annettuja sääntöjä vastaan. Tiukat säännöt tuntuivat nuorista oudoilta aikaisemman rajattomuuden takia. Osa haastateltavista koki säännöt ahdistavina senkin takia, että niitä ei ollut laadittu yksilöllisesti jokaista nuorta ajatellen.

”No kyllähän se mun eka kesä meni ihan ranttaliks siinä --- pari vuotta meni sillai, miten sen nyt sanois, ihan niinku junanraiteilla siellä vaan.” (h1)

”Kyllähän se vähän ahisti alkuu, että okei, täällä ollaankin vähä niinku neljän seinän sisällä oikeesti, että et pääse lähteen mihinkään... Niin kai siinä vähän outo olo tuli.” (h6)

”No ainahan se kyllä ärsytti saada sääntölappu kouraan... Tuli heti semmonen kapina, et en varmaan...” (h5)

Muutama nuori koki, että heillä ei ollut ongelmia sääntöjen noudattamisen kanssa ja he pyrkivät noudattamaan niitä parhaansa mukaan. Jotkut nuoret kokivat, että he eivät pystyneet olemaan sijaispaikassa yhtä avoimesti kuin kotonaan.

”Se oli silleen, että kaikki teki aina niinku piti ja porukassa, ei mitään yksilöllistä. Oudolta tuntu ja aluks oli vaikeeta.” (h3)

”No, kyl mä siis niitä tottelin parhaani mukaan, ei siinä mitää.” (h4)

Pieni osa haastateltavista kertoi sopeutuneensa sijoituspaikkaan ja uusiin sääntöihin melko hyvin. Jotkut nuoret sopeutuivat sääntöihin huonommin, minkä seurauksena saattoi olla jopa sijaishuoltopaikan vaihdos. Haastatteluis-

sa tuli esiin myös, että nuoren vartuttua sääntöjen noudattaminen oli hankalampaa.

”No huonosti, niinku näky siinä vaihdoksessakin --- sinänsä oma vika, kun vaihtu niin paljon niitä perhekoteja.” (h5)

”Perhekotiinkin mä sopeuduin sillon aluks hyvin. Mutta sit kun mä rupesin oleen jotain 16, niin mulla meni aivan täysin käämi siihen touhuun.” (h2)

Haastatellut olivat sitä mieltä, että olivat saaneet koulunkäyntiin enemmän tukea sijoituksen aikana. Joillakin nuorilla perusopetukseen oli kulunut enemmän aikaa kuin normaalisti, mutta he olivat kuitenkin saaneet päättötodistuksen. Nuorten mielestä panostus peruskoulun viimeisille luokille kannatti. Kaverit mainittiin tärkeänä koulunkäynnin kannalta. Melkein kaikki nuoret kävivät koulunsa tavallisessa luokassa, mutta osa oli suorittanut opetuksen pienluokassa tai koulukodissa.

”No, mähän sain siellä peruskoulun loppuun tosiaan --- yläaste kesti mun osalla 5 vuotta ja kyllä siin 8,5 keskiarvo tuli ja kyllä se vähän kannattiki.” (h1)

”Pakostakin siellä pärjäs paremmin, ku oli oikeesti joku, joka katto sen koulunkäynninki perää.” (h4)

”Et kaverit tsemppas sit käymään koulussa.” (h5)

6.5 Huostaanoton jälkeinen aika

Tahdoimme tietää, mitä mieltä nuoret olivat huostaanoton vaikutuksista heidän elämäänsä. Vastauksissa nousi esiin nuorten positiiviset kokemukset huostaanotosta. Heille sijoitusaika on opettanut arjen hyödyllisiä taitoja; perheen mallia, rutiineja, ruuanlaittotaitoja sekä itsestään huolehtimista.

"No, onhan se kuitenkin antanu tavallaan sitä perheen mallia, että mite niiku suhtkoht normaalissa perheessä niinku oikeesti tehään ja toimitaan." (h4)

Nuoret ovat huomanneet muutoksia myös käyttäytymisessään, kuten olevansa rauhallisempia sekä kunnioittavampia vanhempia kohtaan. Haastateltavien mielestä he ovat saaneet paljon tukea ja apua huostaanoton aikana.

"No on silleen aika hirveesti. En mä olis tämmönen, jos mä en olis ollu siellä sitä kahta vuotta. Oon paljon rauhallisempi ja silleen, tottelen enemmän just äitiä. --- Ja kunnioitan vanhempiani enemmän ja vanhempia ihmisiä yleensä." (h3)

Nuoret olivat hyväksyneet oman huostaanottonsa kanssa ja suurin osa koki, että huostaanotto on vaikuttanut heidän elämäänsä. Heidän mielestään huostaanotto oli paras ratkaisu heidän kohdallaan – ainakin jälkeinpäin mietittyinä. Joitakin nuoria omat sijoituspaikkavalinnat olivat kuitenkin jääneet mietityttämään.

"Tää on ollu mun mielestä paras ratkasu, mitä on. --- Mä oon tosi tyytyväinen siihen." (h2)

"Mut kyllähän se siis oikeesti sillee, paljon hyvääki siitä on ollu, vaik itelle on jääny ne huonot jutut mieleen niinku." (h4)

"Mut niinku se perhekoti mietityttää kaikista eniten, et miks ja sit kun soskut ei kuunnellu sillon, kun me yritettiin puhua siitä paikasta, et mitä siellä tapahtuu... Ei ne koskaan kuunnellu, ne oli vaan että höpöhöpö, ei siellä mitään tommosta oo." (h5)

Laitoimme nuoret miettimään, millainen heidän tilanteensa saattaisi olla ilman huostaanottoa. He kuvasivat tilannetta ilman huostaanottoa synkäksi. Esiin tuli ennusteita alkoholismista, nuorisorikollisuudesta ja käytöshäiriöistä. Nuoret kokivat, että ilman huostaanottoa he saattaisivat olla todella huonossa "jamaassa", rappiolla, eivätkä olisi saaneet elämässään mistään kiinni.

"Varmana olisin jossain tarkkiksella ja yrittäisin käydä seiskaluokkaa läpi." (h1)

"Musta olis varmaan tullut justiin joku typerä nuorisokriminaali tai joku juoppo tai vastaava. --- Ja mä en oli ikinä saanu elämästäni mistään suunnilleen kiinni." (h2)

"Kun se huostaanotto, just oli sillee murrosikä alkamassa, tiiä miten ois käyny. --- Varmasti ois aika huonossa jamassa iteki." (h4)

Nuorten elämäntilanne nyt, huostaanoton jälkeen, näyttäytyi valoisana. Usealla nuorella suhteet vanhempiin olivat parantuneet ja puolet nuorista oli palannut huostaanoton jälkeen kotiin asumaan. Osalla nuorista oli myös oma perhe. Monella nuorella oli suunnitelmia koulutuksen suhteen. Jotkut olivat kokeilleet useita eri aloja, mutta eivät olleet vielä löytäneet omaansa. Muutama nuori oli työelämässä. Ystävyyssuhteet olivat kaikilla nuorilla järjestyksessä ja monet olivat saaneet myös uusia ystäviä huostaanoton jälkeen. Nuorten sanojen mukaan tulevaisuus tuntuu toiveikkaalta.

"Välit äitiin on parantunu." (h3)

"No, onhan se siis, vaikka isoja muutoksia on taas ollu, mut kyl se siis tuntuu tosi toiveikkaalta ja tälle.--- Uusia ystäviäkin on alkanu näköjään tulemaan aika paljon." (h4)

"Et kun niitä sukulaisia ei oo, niin kavereita on sitten senkin eestä." (h5)

6.6 Tuen tarve ja saanti

Mielestämme oli tärkeää kartoittaa nuorten kokemuksia heidän tuen tarpeestaan ja sen saannista. Yli puolet haastateltavista koki, että he eivät ole saaneet tukea lainkaan. Osa taas tunsi, että he ovat saaneet tukea tarpeeksi ja pohtivat, että voisiko sitä enempää saadakaan.

"...että voisko sitä enempääkään saada." (h1)

"En keltään. --- Mä pidin kaikki sisälläni just sen takia, kun mulla ei ollu ketään, kelle puhuu." (h2)

"En. Ei kyllä ollu yhtään semmonen olo, että saa, että oisin saanu tarpeeks tukea." (h5)

Nuoret kertoivat, että he olisivat kaivanneet enemmän keskustelua, luotettavaa luottohenkilöä, enemmän aikaa sekä lämpöä ja välittämistä. Kysyttäessä, että keneltä he olisivat tätä tukea kaivanneet, he mainitsivat omat vanhempansa, sijoituspaikkojen ohjaajat sekä oman sosiaalityöntekijän.

"No, porukoilta varmaan enemmän aikaa." (h6)

"Huostaanoton aikana niin mä en ikinä tuntenu, et mä oon saanu tarpeeks tukea. --- Ois halunnu silleen niinku jutella tai vastavaa." (h2)

"Jotenkin semmosta lämpöä ja semmosta välittämistä." (h4)

"Oman sosiaalityöntekijän kans en oo saanu jutella ikinä. Aina se oli lomalla, kun soitti tai sitte ei kerinny ja Jyväskylään kun se tuli niin hyvä on siinä jutella, jos mentiin kahestaan mun huoneeseen... Niin ei todellakaan. --- Siihen olis halunnut sellasen luottohenkilön. --- Sossun ois pitäny sellanen, jolle helppo ja luonteva ja mukava puhella, ollut luotettava." (h2)

Tärkeimmiksi tuen antajiksi nuoret nimesivät sijaishuoltopaikan johtajan, perhekodin työntekijät, oman siskon sekä äidin ja kaverit. Pieni osa tunsi, ettei ollut saanut tukea keneltäkään. Nämä tuen antajat koettiin yleisesti myös parhaimpina ja tärkeimpinä tuen tarjoajina.

”Ja kavereilta saa aina totta kai oman tukensa.” (h1)

”Vanhemmat on ollu mulle tärkein, jolta on saanu tukee. --- Ja isosisko.” (h2)

”Juttelin joka viikko johtajan kanssa säännöllisesti. Se autto mua ainakin. Pystyin puhumaan kaikista asioista.” (h3)

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksen tulosten ja luottavuuden tarkastelua

Halusimme tutkimuksemme avulla saada vastauksia siihen, millaisia kokemuksia nuorilla oli omasta osallisuudestaan ja vaikuttamisestaan huostaanoton eri vaiheissa. Tutkimuksen kannalta näimme tärkeäksi kysyä myös nuorten omaa näkemystä siitä, miten heille kerrottiin huostaanotosta sekä miten he kokivat yhteistyön oman sosiaalityöntekijänsä kanssa. Haastatteluissa kysyimme nuorten tunteita huostaanoton tultua ilmi. Osallisuutta tarkastelimme siitä näkökulmasta, miten nuoret olivat omasta mielestään voineet vaikuttaa omaan sijoituspaikkaansa valintaan ja siellä eletävään arkeen. Tutkimme nuorten sopeutumista sijoituspaikkaan ja sen sääntöihin. Selvitimme haastateltavien suhteita ja yhteydenpitoa omiin läheisverkostoihinsa sijoituksen aikana. Tiedustelimme nuorten näkemyksiä siitä, miten huostaanotto on vaikuttanut heidän elämäänsä ja mikä tilanne saattaisi olla ilman huostaanottoa. Lisäksi halusimme selvittää sitä, miten he kokivat saaneensa tukea tässä vaikeassa prosessissa.

Tutkimuksessamme nuorten kokemukset omasta osallisuudestaan sekä vaikuttamismahdollisuuksistaan oman sijoituspaikan valinnassa olivat vähäisiä. Suurimmassa osassa tapauksia, nuorten kokemuksen mukaan, osallisuus oli jäänyt alimmalle portaalle, jos osallisuutta verrataan Shierin porrasmalliin. Shierin mallissahan aikuisten valmiuksia, mahdollisuuksia ja velvoitteita tarkastellaan suhteessa lasten osallisuuteen. Nuoria on siis saatettu kuulla, mutta heidän toiveitaan ja mielipiteitään ei kuitenkaan ole otettu huomioon. (Oranen 2008, 9.) Nuoret kokivat, että eivät olleet saaneet vaikuttaa sijoituspaikan valintaan ollenkaan. He toivovat, että heillä olisi ollut enemmän mahdollisuuksia osallistua itseään koskeviin päätöksiin. Omaan arkeen vaikuttaminen sijoituksen aikana oli nuorten mielestä liian vähäistä. Nuoret tunsivat, että vaikuttamismahdollisuudet koskivat kotilomia sekä mahdollisesti myös vapaa-aikaa. Nuoret kokivat, että eivät olleet saaneet riittävästi tukea lastensuojelulaitosten

työntekijöiltä eikä omalta sosiaalityöntekijältään. Oma perhe mainittiin kaikista tärkeimpänä tuen antaja.

Laakson ja Saikun (1998) tutkimuksen ”Hyvä huostaanotto?” tulokset ovat samansuuntaisia kuin meidän tutkimuksessamme. Laakson ja Saikun tutkimuksessa on haastateltu kahta eri lastenkotiryhmää. Keskeisinä tuloksina olivat, että heidän haastattelemansa nuoret eivät näyttäneet saaneen tietoa huostaanotto-sanan virallisesta merkityksestä ja sen oikeudellisista seuraamuksista. Nuoret olivat epävarmoja siitä, oliko heidät otettu huostaan vai ei. Meidän tutkimuksessamme osa nuorista kertoi saaneensa riittävästi tietoa huostaanotosta ja sen merkityksestä heidän kohdallaan. Joillakin oli kokemus siitä, että heille ei ollut kerrottu huostaanotosta laisinkaan. Yleisesti tiedonsaanti huostaanoton merkityksestä oli riittämätöntä.

Laakson ja Saikun (1998) tutkimuksen mukaan nuorten kuulemiseen ennen huostaanottopäätöstä näyttää sisältyvän paljon ristiriitaisia sekä ongelmallisia kysymyksiä. Meidän haastattelemamme nuoret kokivat, että heitä ei ollut kuultu laisinkaan. Laakson ja Saikun tutkimuksen nuoret olisivat toivoneet, että heillä olisi ollut joku ymmärtävä ja luotettava aikuinen, jolle olisi voinut kertoa sydämellään olevista asioista. Samaa toivoivat myös meidän tutkimuksemme nuoret. Molempien tutkimusten tuloksien mukaan nuoret kokivat, että omalle sosiaalityöntekijälle ei asioista voinut puhua.

Tutkimuksessa ”Hyvä huostaanotto?” huostaanotetut nuoret kokivat alkujärkytyksessä lähinnä hämmennystä ja pelkoa. Osa tunsii sijoituksen kielteisenä sen tapahtumishetkellä ja vielä sen jälkeenkin. Tutkimuksen mukaan sijoitus oli alkanut muuttua myönteiseksi siinä vaiheessa, kun nuoret olivat asettuneet ja päässeet yli pahimmista sopeutumisvaikeuksista. Haastattelemamme nuorten tunteet huostaanoton tapahtuessa olivat lähinnä negatiivisia, he tunsivat ahdistusta sekä vihaa. Haastateltavat kokivat sijoituspaikan säännöt usein ahdistaviksi ja stressaaviksi. Joillakin oli ongelmia sopeutua sijoituspaikkaansa, toisille sopeutuminen ei ollut niin hankalaa. Sijoituspaikan sääntöjä ja käytäntöjä leimasi nuorten mielestä yksilöllisyyden puute. Nuoret mainitsivat myös kapinoineensa oudoilta tuntuvia sääntöjä vastaan. Aikuisten mielipiteet ja ajatukset voivat tuntua nuorista vanhanaikaisilta, joten nuori kapinoi helposti ai-

kuisten asettamia sääntöjä vastaan. Murrosikäinen voi myös kokea, että aikuiset eivät ymmärrä häntä ollenkaan. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 181–182.) Haastateltavamme nuoret olivat kuitenkin sitä mieltä, että huostaanotto on vaikuttanut heidän elämäänsä positiivisella tavalla. He miettivät, että heidän tilanteensa ilman huostaanottoa voisi olla kaoottinen. Nuorten positiivinen suhtautuminen huostaanottoon voi johtua siitä, että huostaanotosta ja sijoituksesta on jo jonkin aikaa, heillä on ollut aikaa miettiä asioita ja niiden merkityksiä elämään.

Laakson ja Saikun (1998) tutkimuksessa nuorten yhteyksien ylläpitämistä omiin perheisiin pidettiin erittäin merkityksellisenä, ja suhteiden ylläpitäminen erityisesti omiin sisaruksiin sijoituksen aikana koettiin tärkeäksi. Tutkimuksemme nuorten kokemukset yhteydenpidosta omiin läheisiin huostaanoton aikana vaihteli. Osa nuorista tunsu saaneensa pitää yhteyttä perheeseen ja ystäviin riittävästi, mutta joidenkin mielestä yhteydenpitoa rajoitettiin liikaa. Muutama kertoi, että yhteydenpito, etenkin ystäviin, oli vähentynyt huomattavasti sijoituksen aikana.

Tutkimuksen ”Hyvä huostaanotto?” nuorilla oli kaikilla paljon sanottavaa sosiaalityöntekijöistä. Osalle nuorista sosiaalityöntekijä oli tullut jollain tapaa tutuksi, mutta toisille ei. Joidenkin mielestä sosiaalityöntekijät eivät olleet aidosti kiinnostuneita nuorista, vaan pikemminkin siitä, mitä asioita he saivat papeleihinsa kirjoitettua. Haastattelemamme nuoret tunsivat, että yhteistyö oman sosiaalityöntekijän kanssa rajoittui lähinnä yhteisiin palavereihin lastensuojelulaitoksissa eikä kahdenkeskisiä tapaamisia ollut juuri lainkaan.

Mielestämme tutkimusten yhteneväisyys lisää opinnäytetyömme luotettavuutta. Tutkimuksemme luotettavuuteen on vaikuttaa myös haasteltavien valikoituminen, litterointien onnistuminen sekä se, kuinka olemme ymmärtäneet nuorten kertomat asiat. Haastatteluihin on valikoitunut varmasti sellaisia nuoria, joilla on aiheesta jotain sanottavaa. Haastateltavat olivat myös sosiaalisia ja avoimia, heidän oli helppo kertoa omista kokemuksistaan. Tämä vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen ja tulosten yleistettävyyteen. Litterointien onnistumiseen vaikuttaa se, olemmeko kuulleet nauhalta oikein. Mahdolliset virheet kuulemisessa ja litteroinnissa voi vääristää nuorten sanomisia, ja sillä tavoin

vaikuttaa luotettavuuteen. Luotettavuuden kannalta on tärkeää myös se, että olemme ymmärtäneet oikein, mitä nuoret ovat vastauksillaan tarkoittaneet. Tutkimuksen luotattavuutta ja eettisyyttä lisää se, että emme ole joutuneet jättämään pois aineistosta mitään, vaan olemme pystyneet hyödyntämään kaiken olennaisen haastattelumateriaalin. Haastatteluissa nuorten kertomat, teemojen kannalta epäolennaiset, tarinat jätimme kuitenkin tutkimuksemme ulkopuolelle. Olemme pyrkineet siihen, että tutkimus oli mahdollisimman luotettava ja eettinen.

Mielestämme opinnäytetyömme on luotettava haastatellun kohderyhmän näkökulmasta. Tulee kuitenkin muistaa, että otos on suppea eikä tuloksia voida yleistää suureen joukkoon, vaikka muissakin tutkimuksissa on samansuuntaisia tuloksia. Tulokset antavat kuitenkin mielestämme suuntaa siitä, miten nuoret kokevat omat mahdollisuutensa osallistua ja vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon.

7.2 Tutkimuksen toteuttamisen pohdintaa

Halusimme tutkimuksen avulla saada nuorten ääni kuuluviin sekä tuoda heidän omat kokemuksensa esille. Alun alkaen tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda tietoa nuorten huostaanottokokemuksista Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen huostaanottoteemaryhmälle. Tutkimuksen tarkoitus muuttui ajan kuluessa, ja teimme tutkimusta enemmän itseämme varten, sillä yhteistyö Kosken kanssa ei enää jatkunut. Tutkimuksella haluamme saada aikaan keskustelua tärkeästä asiasta, nuorten osallisuudesta, vaikuttamisesta sekä tuen tarpeesta huostaanoton eri vaiheissa, sosiaalialan ammattilaisten keskuudessa.

Opinnäytetyön tekemiseen meillä kului aikaa kokonaisuudessaan noin vuosi. Viimeiset puoli vuotta olemme työstäneet tutkimustamme aktiivisemmin. Mitään varsinaista aikataulua meillä ei ole missään vaiheessa ollut, mutta loppuvaiheessa työskentely on ollut suunnitelmallisempaa. Yhteistyö meidän välillämme on toiminut hyvin sekä olemme saaneet sovittua aikataulut hyvin yhteen ja työn jakaminen on suoritettu tasapuolisesti. Työparista on mieles-

tämme ollut paljon hyötyä, sillä yhdessä tehtäessä on hankala luistaa sovituista aikatauluista ja tehtävistä. Ammatillisen kasvun näkökulmasta koemme kummatkin tutkimuksen tärkeimpänä antina varsinaiset kohtaamiset nuorten kanssa. Nuorten esiin tuomat kokemukset ovat varmasti meillekin hyödyllisiä tulevassa työssämme. Ammatillisen kehittymisen kannalta olennaista on myös teoriatieto nuoruudesta ikävaiheena, sillä koulutuksessa nuoruutta on käsitelty melko. Osallisuuden ja vaikuttamisen tiedostaminen tulee olemaan varmasti valttimme työelämässä, sillä tutkimuksemme myötä olemme ymmärtäneet niiden merkityksen nuorten elämässä. Opinnäytetyötä tehdessämme myös erilaiset lait, asetukset ja oppaat ovat tulleet meille tutuimmiksi, koska niiden tarjoamaa tietoa on joutunut soveltamaan ja kytkemään käytännön esimerkkeihin. Kokonaisuutena opinnäytetyö on antanut ammatilliselle kehittymiselle enemmän kuin aluksi osasi odottaa. Olemme saaneet laajemman kuvan sekä nuoruudesta että yksilö- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta.

Opinnäytetyöprosessi onnistui kokonaisuutena melko hyvin. Aluksi meillä oli hieman ongelmia lupahakemusten sekä haastateltavien saannin kanssa, mikä viivästytti tutkimuksen aloitusta. Olisimme olleet valmiita aloittamaan työt jo aikaisemmin, mutta päästessämme alkuun työt sujuivat lähes ongelmitta. Olimme tyytyväisiä haastatteluihin ja niiden kulkuun. Kuitenkin joidenkin nuorten perumat haastattelut aiheuttivat lisää työtä. Teorian kirjoittamisessa alkuun pääseminen oli meille hankalaa. Loppujen lopuksi tekstiä syntyi kivuttomasti. Alussa teimme sen virheen, että yritimme kirjoittaa teoriapohjaa lukematta lähdekirjallisuutta riittävästi, se oli hankalaa emmekä saaneet siinä vaiheessa mitään aikaiseksi.

Olemme erittäin tyytyväisiä yhteistyöhön Nepan kanssa. Sosiaalityöntekijät nuorten erityispalveluissa ottivat asiakseen kertoa nuorille meidän tutkimuksestamme ja hankkivat meille haastateltavia nopealla aikataululla. Kosken kanssa yhteistyö ei kuitenkaan ole ollut ihan sitä, mitä odotimme. Koskessa työntekijöiden vaihtuvuus vaikeutti yhteistyösuhdettamme heidän suuntaan. Käytännössä koko yhteistyö Keski- Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa katkesi.

Mielestämme hyvänä **jatkotutkimusaiheena** voisi olla tutkimus siitä, millaisia kokemuksia uuden lastensuojelulain mukaan huostaanotetuilla nuorilla on heidän osallisuudestaan ja vaikuttamismahdollisuuksistaan huostaanoton eri vaiheissa. Uudessa lastensuojelulaissa määritellään lapsen osallisuus paljon yksityiskohtaisemmin ja siihen on selkeät ohjeet verraten vanhaan lastensuojelulakiin. Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää, miten lastensuojelulaitosten ohjaajat sekä sosiaalityöntekijät ovat sisäistäneet lasten osallisuuden ja vaikuttamisen ja kuinka he ottavat sen huomioon käytännössä. Tutkimusta ja kehittämistyötä voisi tehdä myös uusien käytäntöjen ja mallien luomiseksi. Nuoret, lastensuojelun ohjaajat sekä sosiaalityöntekijät voisivat yhdessä pohdita toimintamalleja, jotka osallistaisivat lasta ja nuorta heidän huostaanottonsa eri vaiheissa.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 1999. Nuoren aika. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Anttila, R., Eronen, S., Kallio, M., Kanninen, K., Kauppinen, L., Paavilainen, P. & Salo, S. 2005. Persoona 2. Kehityspsykologia. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Ellonen, N. & Korkiamäki, R. 2006. Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Sosiaalinen pääoma –käsitteen käyttö kansainvälisessä lapsuus- ja nuorisotutkimuksessa. Teoksessa Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. H, Forsberg, A, Ritala-Koskinen & Törrönen, M. Juva: WS Bookwell Oy, 221–247.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Heiliö, P-L. & Narikka, J. 2006. Lastensuojelulain mukaiset toimenpiteet. Teoksessa: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu. Toim. J. Narikka. Helsinki: Tietosanoma, 281–302.
- Narikka, J. (toim.) Heiliö, P-L., Kattelus M., Kaukonen, O., Kumpula, A., Narikka, J., Sintonen, H. & Ylipartanen, A.
- Helminen, J. 1995. Lastensuojelun lainsäädännölliset puitteet. Teoksessa Toim. Virtanen, P. Näkökulmia lastensuojeluun. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Honkanen, J. & Syrjälä, J. (toim.) 2000. Lapsen oikeudet. Helsinki: Suomen YK- liiton julkaisusarja.
- Jyväskylän kaupunki. Nuorten erityispalvelut. Viitattu 22.2.2009. http://www.jkl.fi/sote/perheet/nuorten_erityispalvelut.
- Kanniainen, R. 2001. Itsenäistymisvaiheessa olevan nuoren tarvitsema tuki sijaisperheestä lähdettäessä. Opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelma.

Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kannustusvalmennus P. & K. Oy

Keski- Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 22.2.2009.
<http://www.koskeverkko.fi/Public/default.aspx?contentid=13722>.

Kiili, J. 2006. Lapsen osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Laakso, R. & Saikku, P. 1998. Hyvä huostaanotto. Helsinki: Stakesin monistamo.

Lastensuojelu 2007. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.3.2009
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojeluteksti.htm>, tilastot ja rekisterit.

Lastensuojelun käsikirja. 2007. Sosiaaliportti. Viitattu 21.2.2009.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/>, Avohuolto.

Lastensuojelun käsikirja. 2007. Sosiaaliportti. Viitattu 21.2.2009.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/>, Huostaanotto.

Lastensuojelun käsikirja. 2007. Sosiaaliportti. Viitattu 21.2.2009.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto/>, Jälkihuolto.

L 3.8.1983/683. Lastensuojelulaki. Viitattu 18.2.2009. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

L 11.6.1999/731. Perustuslaki. Viitattu 23.3.2009. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Viitattu 23.3.2009. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://finlex.fi](http://finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 27.1.2006/72. Nuorisolaki. Viitattu 23.3.2009. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 18.2.2009. Valtion säädöstietopankki Finlex. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011. Opetusministeriö.

Mahkonen, S. 2008. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mäkelä, H-M. 2003. Kasvatus sekä nuorten osallisuus ja vaikuttaminen Järvelän perhekodeissa. Opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala, sosiaalialan koulutusohjelma.

Niemi, H. 2003. Mihin kuulu, kuka olen? Koti, ihmissuhteet ja identiteetti perhehoidossa kasvaneen nuoren aikuisen äidin elämäkertomuksessa. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Oranen, M. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. 2008. Helsinki: Multiprint.

Pyörälä, E. 2002. Johdatus laadullisen tutkimuksen metodologiaan. Viitattu 31.1.2009. [Http://www.valt.helsinki.fi/yleope/kvali](http://www.valt.helsinki.fi/yleope/kvali)

Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Rönkä, A., Viheräkoski, J, Litsilä, R. & Poikkeus, A-M. 2002. Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Toim. A. Rönkä & U. Kinnunen Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 51–67.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Salpakoski, R. Lapselta kysymällä pääsee asian ytimeen. Sosiaaliturva 18–19/2007, 8-11.

Sosiaalinen pääoma. Mitä sosiaalinen pääoma on? 2006. Tilastokeskus. Viitattu 23.3.2009. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/sospo/kasite.html>.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Tuononen, P. 2008. Asiaa aikuisille! Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Tuononen, P. 2008. Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Jyväskylä: Jyväskylän: Jyväskylän yliopistopaino.

Utriainen, S. 2006. ”Se on ollut minulle se oikea perhe” Nuorten kokemuksia sijaisperheessä kasvamisesta. Opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala, sosiaalialan koulutusohjelma.

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere:Tammer-Paino Oy.

Liite 1. Kirje nuorille

Moi.

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä huostaanotettujen nuorien kokemuksista. Tarkoituksenamme on selvittää, miten nuoret itse ovat kokeneet huostaanoton ja millaista apua, tukea ja tietoa he olisivat toivoneet.

Opinnäytetyötä varten etsimme haastateltavaksi nuoria tai nyt jo aikuisia haastateltavia, jotka ovat huostaanotettu noin 12–15-vuotiaana.

Haastattelut voidaan toteuttaa sovituissa paikoissa esimerkiksi haastateltavan kotona, Jamkin Kyllön tai Rajakadun toimipisteessä. Haastattelut nauhoitetaan ja ne ovat luottamuksellisia. Nauhoitettu materiaali on vain meidän käytösämme eikä haastateltavan henkilötiedot tule julki. Haastatteluun voi kulua aikaa 1-2 tuntia, riippuen siitä, miten juttu luistaa. Tarjoamme haastateltaville kahvia ja pullaa ;)

Miten mukaan? Voit sopia haastatteluajan puhelimitse itsenäisesti tai Neppan työntekijän kanssa. Jos kaipaat lisätietoja voit soittaa tai vaikkapa kysäistä sähköpostilla.

Odotamme yhteydenottoasi!

Syysterveisin,

Ida ja Teresa

Yhteystiedot:

ida.lepisto.sso(at)jamk.fi

puhelin: xxx xxx xxxx

teresa.hautakangas.sso(at)jamk.fi

puhelin: xxx xxx xxxx

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

- ikä nyt
- ikä huostaanoton tapahtuessa
- sukupuoli
- perhesuhteet
- kuinka kauan sijoitettuna
- huostaanoton purkautuminen (purkautuiko huostaanotto ennen 18. ikävuotta?)

1) Tilanne ennen huostaanottoa

- Avohuollon tukitoimet ennen huostaanottoa
- Miksi otettiin huostaan
- Oma tilanne
- Perheen tilanne

2) Huostaanoton prosessointi

- Kerrottiinko huostaanotosta selkeästi
- Kuinka koit tulleeesi kuulluksi
- Oliko tapaamisia sosiaalityöntekijän kanssa useasti
– millaisissa tilanteissa (palaverit, kahdenkeskiset keskustelut...)
- Ketä oli tilanteen alkuvaiheessa mukana (vanhemmat, koulu...)
- Miten koit huostaanottoprosessin alkuvaiheen

3) Sijoitusvaihe

- Mihin sijoitettiin
– useita eri sijoituspaikkoja?

- Saitko itse vaikuttaa sijoituspaikkaan
- Pystyitkö vaikuttamaan omaan arkeesi
- Suhteesi verkostoihin (vanhempiin, sukulaisiin, ystäviin) sijoituksen aikana
- Miltä uudet säännöt sinusta tuntuivat ja kuinka sopeuduit sijoituspaikkaan
- Koulunkäyntisi sijoituksen aikana

4) Huostaanoton jälkeinen aika

- Miten huostaanotto on vaikuttanut elämääsi
 - jos huostaanottoa ei olisi tehty, mikä tilanne olisi nyt?
 - oletko sinut huostaanoton kanssa?
- Elämäsi nyt (perhe, opiskelu, työ, ystävät...)

5) Tuen tarve ja saanti

- Tunsitko saavasi tarpeeksi tukea
- Millaista tukea olisit tarvinnut prosessin eri vaiheissa ja keneltä
- Mistä sait tukea
- Kuka tuki sinua parhaiten

